B.A. 5th Semester

Philosophy (Major)

MAJ-PHI-5.3 (ANALYTIC PHILOSOPHY)

UNIT III: Bertrand Russell – "On Denoting" (Textual Study)

অতি চমু প্ৰশ্নোত্তৰ (1 Mark)

১। "On Denoting" ৰচনাখনৰ লেখক কোন?

উত্তৰ: বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেল (Bertrand Russell)।

২। "On Denoting" ৰচনাখন কিমান চনত প্ৰকাশ পাইছিল?

উত্তৰ: ১৯০৫ চনত।

৩। ৰাছেল কোন দেশৰ দাৰ্শনিক আছিল?

উত্তৰ: ইংলেণ্ডৰ।

৪। Denoting Phrase বুলিলে কি বুজা যায়?

উত্তৰ: কোনো ব্যক্তি বা বস্তুক নিৰ্দেশ কৰা শব্দ বা শব্দগুচ্ছক Denoting Phrase বোলে।

৫। ৰাছেলৰ বিখ্যাত তত্ত্বটোৰ নাম কি?

উত্তৰ: Theory of Descriptions।

৬। "The present King of France" উদাহৰণটো কোনে ব্যৱহাৰ কৰিছিল?

উত্তৰ: বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেলে।

৭। "The present King of France" বাক্যাংশটোৱে কাক নিৰ্দেশ কৰে?

উত্তৰ: ই কোনো বাস্তৱ ব্যক্তিক নিৰ্দেশ নকৰে।

৮। ৰাছেলে Denoting Phrase কেই প্ৰকাৰত ভাগ কৰিছে?

উত্তৰ: তিনিপ্ৰকাৰত।

৯। "A man" কোন প্ৰকাৰৰ Denoting Phrase?

উত্তৰ: অনিৰ্দিষ্ট (Ambiguous) Denoting Phrase।

১০। "Every man" কি?

উত্তৰ: এটা Denoting Phrase।

১১। Theory of Descriptions-ৰ প্ৰৱৰ্তক কোন?

উত্তৰ: বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেল।

১২। Knowledge by Acquaintance বুলিলে কি বুজা যায়?

উত্তৰ: প্ৰত্যক্ষ পৰিচয়ৰ জৰিয়তে লাভ কৰা জ্ঞান।

১৩। Knowledge by Description বুলিলে কি বুজা যায়?

উত্তৰ: বৰ্ণনাৰ জৰিয়তে লাভ কৰা জ্ঞান।

১৪। ৰাছেলৰ মতে ভাষাৰ ব্যাকৰণগত গঠন আৰু যুক্তিগত গঠন একে নে?

উত্তৰ: নহয়।

১৫। "The author of Waverley" উদাহৰণটো কোনে ব্যৱহাৰ কৰিছিল?

উত্তৰ: বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেলে।

১৬। "On Denoting" ৰচনাখন কোনটো বিষয়ৰ সৈতে জড়িত?

উত্তৰ: দৰ্শন আৰু যুক্তিবিদ্যাৰ সৈতে।

১৭। Definite Description বুলিলে কি বুজা যায়?

উত্তৰ: নিৰ্দিষ্ট এজন ব্যক্তি বা বস্তুক বুজোৱা বৰ্ণনা।

১৮। Indefinite Description বুলিলে কি বুজা যায়?

উত্তৰ: অনিৰ্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক বুজোৱা বৰ্ণনা।

১৯। ৰাছেলৰ মতে "The present King of France is bald" বাক্যটো সত্য নে মিছা?

উত্তৰ: মিছা।

২০। ৰাছেলে Denoting Phrase বিশ্লেষণৰ বাবে কি ব্যৱহাৰ কৰিছে?

উত্তৰ: যুক্তিগত বিশ্লেষণ (Logical Analysis)।

২১। Meinong-ৰ তত্ত্বক কোনে সমালোচনা কৰিছিল?

উত্তৰ: বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেলে।

২২। Existence-ৰ অৰ্থ কি?

উত্তৰ: অস্তিত্ব।

২৩। Uniqueness-ৰ অৰ্থ কি?

উত্তৰ: এককতা বা অদ্বিতীয়তা।

২৪। Predication বুলিলে কি বুজা যায়?

উত্তৰ: কোনো ব্যক্তি বা বস্তুৰ ওপৰত গুণ আৰোপ কৰা।

২৫। ৰাছেলৰ মতে Definite Description-ৰ প্ৰধান চৰ্ত কেইটা?

উত্তৰ: তিনিটা।

২৬। "On Denoting" ৰচনাখন কোনখন আলোচনীত প্ৰকাশ পাইছিল?

উত্তৰ: *Mind* নামৰ দাৰ্শনিক আলোচনীত।

২৭। "On Denoting" ৰচনাখনৰ মূল উদ্দেশ্য কি?

উত্তৰ: Denoting Phrase-ৰ অৰ্থ আৰু যৌক্তিক গঠন ব্যাখ্যা কৰা।

২৮। ৰাছেলৰ সম্পূৰ্ণ নাম কি?

উত্তৰ: Bertrand Arthur William Russell।

২৯। ৰাছেলৰ দৰ্শনত Logical Analysis-ৰ গুৰুত্ব কি?

উত্তৰ: ভাষাৰ প্ৰকৃত অৰ্থ আৰু যৌক্তিক গঠন বুজাত সহায় কৰা।

৩০। ৰাছেলৰ মতে কোনো অৰ্থপূৰ্ণ বৰ্ণনাই সদায় বাস্তৱ বস্তু নিৰ্দেশ কৰেনে?

উত্তৰ: নহয়।

৫ নম্বৰৰ অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰশ্নোত্তৰ

প্ৰশ্ন ১। বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেলৰ বৰ্ণনা তত্ত্ব (Theory of Descriptions) আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:
বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেলৰ (Bertrand Russell) দৰ্শনৰ এক উল্লেখযোগ্য অৱদান হৈছে তেওঁৰ বৰ্ণনা তত্ত্ব বা Theory of Descriptions। ১৯০৫ চনত প্ৰকাশিত *On Denoting* নামৰ প্ৰবন্ধটোত তেওঁ এই তত্ত্ব বিশদভাৱে আলোচনা কৰিছে। এই তত্ত্বৰ মূল উদ্দেশ্য হৈছে ভাষাত ব্যৱহৃত বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশসমূহৰ প্ৰকৃত অৰ্থ আৰু যুক্তিগত গঠন ব্যাখ্যা কৰা।

ৰাছেলৰ মতে, ভাষাত ব্যৱহৃত সকলো বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশই কোনো নিৰ্দিষ্ট বস্তু বা ব্যক্তিক প্ৰত্যক্ষভাৱে নিৰ্দেশ নকৰে। কিছুমান বাক্যাংশই বাস্তৱত অস্তিত্ব নথকা বস্তুৰ কথাও প্ৰকাশ কৰিব পাৰে। উদাহৰণস্বৰূপে , 'বৰ্তমান ফ্ৰান্সৰ ৰজা' (The present King of France) এটা বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশ, কিন্তু বৰ্তমান ফ্ৰান্সত কোনো ৰজা নাই।

ৰাছেলে বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণৰ ক্ষেত্ৰত তিনিটা চৰ্তৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে—
1. **অস্তিত্ব (Existence):** বৰ্ণনাটোৰ সৈতে সংগতি থকা অন্ততঃ এটা বস্তুৰ অস্তিত্ব থাকিব লাগিব।
2. **এককতা (Uniqueness):** সেই বৰ্ণনাৰ সৈতে সংগতি থকা বস্তুটো কেৱল এটাহে হ'ব লাগিব।
3. **বিধেয়তা (Predication):** সেই নিৰ্দিষ্ট বস্তুটোৰ ওপৰত কোনো বিশেষ গুণ বা বৈশিষ্ট্য আৰোপ কৰিব লাগিব।

ৰাছেলৰ এই তত্ত্বৰ জৰিয়তে ভাষাৰ ব্যাকৰণগত ৰূপ আৰু যুক্তিগত ৰূপৰ মাজৰ পাৰ্থক্য স্পষ্ট হৈ পৰে। সেয়ে হে বৰ্ণনা তত্ত্ব আধুনিক বিশ্লেষণাত্মক দৰ্শন আৰু যুক্তিবিজ্ঞানৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ অৱদান।

প্ৰশ্ন ২। Denoting Phrases বা নিৰ্দেশক বাক্যাংশ বুলিলে কি বুজা? ইয়াৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:
বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেলৰ *On Denoting* নামৰ প্ৰবন্ধত Denoting Phrases বা নিৰ্দেশক বাক্যাংশৰ ধাৰণাই বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। ৰাছেলৰ মতে , যিবোৰ শব্দ বা শব্দসমষ্টিয়ে কোনো ব্যক্তি , বস্তু বা শ্ৰেণীক বৰ্ণনাৰ মাধ্যমেৰে নিৰ্দেশ কৰে, সেইবোৰক Denoting Phrases বোলা হয়।

উদাহৰণস্বৰূপে— 'এজন মানুহ' (A man), 'সকলো মানুহ' (Every man), 'কোনো এজন মানুহ' (Some man) আৰু 'বৰ্তমান ফ্ৰান্সৰ ৰজা' (The present King of France) আদি নিৰ্দেশক বাক্যাংশৰ উদাহৰণ।

ৰাছেলে Denoting Phrases-সমূহক মূলতঃ তিনিটা ভাগত বিভক্ত কৰিছে—

১. যিবোৰে একোকে নির্দেশ নকৰে : কিছুমান নির্দেশক বাক্যাংশই বাস্তৱত কোনো অস্তিত্বশীল বস্তু ক নির্দেশ নকৰে। উদাহৰণস্বৰূপে, 'বর্তমান ফ্রান্সৰ ৰজা'। কাৰণ বর্তমান ফ্রান্সত কোনো ৰজা নাই।

২. যিবোৰে এটা নির্দিষ্ট বস্তুক নির্দেশ কৰে : কিছুমান বাক্যাংশই এটা নির্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক নির্দেশ কৰে। উদাহৰণস্বৰূপে, 'বর্তমান ভাৰতৰ প্রধানমন্ত্রী'।

৩. যিবোৰে অস্পষ্ট বা অনির্দিষ্টভাৱে নির্দেশ কৰে : কিছুমান বাক্যাংশই কোনো নির্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক বুজোৱাৰ পৰিৱর্তে সাধাৰণভাৱে কোনো ব্যক্তি বা বস্তুক নির্দেশ কৰে। উদাহৰণস্বৰূপে , 'এজন মানুহ' বা 'কোনো এজন মানুহ'।

ৰাছেলৰ মতে, এই বাক্যাংশসমূহৰ প্রকৃত অর্থ বুজিবলৈ ইয়াৰ ব্যাকৰণগত ৰূপৰ পৰিৱর্তে যুক্তিগত গঠন বিশ্লেষণ কৰাটো প্রয়োজনীয়। এই বিশ্লেষণৰ জৰিয়তে ভাষাৰ অর্থ আৰু নির্দেশনাৰ সমস্যাসমূহ স্পষ্টভাৱে বুজিব পাৰি।

প্রশ্ন ৩। 'The Present King of France' উদাহৰণটোৰ সহায়ত ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্ব ব্যাখ্যা কৰা।

উত্তৰ:

বার্ট্রাণ্ড ৰাছেলে তেওঁৰ *On Denoting* প্রবন্ধত 'The Present King of France ' অর্থাৎ 'বর্তমান ফ্রান্সৰ ৰজা' উদাহৰণটো ব্যৱহাৰ কৰি বর্ণনা তত্ত্বৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ দিশ ব্যাখ্যা কৰিছে।

ৰাছেলৰ মতে, 'বর্তমান ফ্রান্সৰ ৰজা টপা' (The present King of France is bald) বাক্যটো বিশ্লেষণ কৰিবলৈ হ'লে ইয়াৰ অন্তর্নিহিত যুক্তিগত গঠন বুজিব লাগিব। কাৰণ বর্তমান ফ্রান্সত কোনো ৰজা নাই। তথাপি এই বাক্যটো অর্থহীন বুলি ক'ব নোৱাৰি।

ৰাছেলে এই বাক্যটোক তিনিটা পৃথক চর্তত বিশ্লেষণ কৰিছে—

1. বর্তমান ফ্রান্সৰ অন্ততঃ এজন ৰজা আছে।

2. বর্তমান ফ্রান্সৰ কেৱল এজনহে ৰজা আছে।

3. সেই ৰজাজন টপা।

এই তিনিওটা চর্ত একেলগে সত্য হ 'লেহে সম্পূর্ণ বাক্যটো সত্য হ 'ব পাৰে। কিন্তু প্রথম চর্তটো মিছা , কাৰণ বর্তমান ফ্রান্সত কোনো ৰজা নাই। সেয়েহে সম্পূর্ণ বাক্যটোও মিছা।

এই উদাহৰণৰ জৰিয়তে ৰাছেলে প্রমাণ কৰিবলৈ বিচাৰিছে যে কোনো বর্ণনা মূলক বাক্যাংশই বাস্তৱত অস্তিত্বশীল বস্তুক নির্দেশ নকৰিলেও সেই বাক্যাংশ থকা বাক্যটোৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি।

গতিকে, এই উদাহৰণটো ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্বৰ এক কেন্দ্রীয় আৰু গুৰুত্বপূর্ণ উদাহৰণ।

প্রশ্ন ৪। Definite Description আৰু Indefinite Description-ৰ মাজৰ পার্থক্য আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:

বার্ট্রাণ্ড ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্বত Definite Description আৰু Indefinite Description-ৰ মাজত এক গুৰুত্বপূর্ণ পার্থক্য দেখা যায়। এই দুয়োবিধ বর্ণনামূলক বাক্যাংশৰ জৰিয়তে ব্যক্তি বা বস্তুক নির্দেশ কৰা হয় যদিও নির্দেশ কৰাৰ প্রক্রিয়া একে নহয়।

Definite Description (নির্দিষ্ট বর্ণনা):

যি বর্ণনামূলক বাক্যাংশই কোনো নির্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক বুজায় আৰু যাৰ ক্ষেত্রত এককতাৰ ধাৰণা জড়িত হৈ থাকে, তাক Definite Description বোলা হয়। এনে বাক্যাংশ সাধাৰণতে 'The' শব্দৰে আৰম্ভ হয়।

উদাহৰণ: 'The author of Waverley' (ৱেভাৰলীৰ লেখক)।

Indefinite Description (অনির্দিষ্ট বর্ণনা):

যি বর্ণনামূলক বাক্যাংশই কোনো নির্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক চিনাক্ত নকৰি সাধাৰণভাৱে কোনো ব্যক্তি বা বস্তুক বুজায় , তাক Indefinite Description বোলা হয়। এনে বাক্যাংশ সাধাৰণতে 'A' বা 'Some' শব্দৰে আৰম্ভ হয়।

উদাহৰণ: 'A man' (এজন মানুহ)।

দুয়োটাৰ মাজৰ প্রধান পার্থক্যসমূহ হ'ল—

1. Definite Description-এ কোনো নির্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক নির্দেশ কৰে , কিন্তু Indefinite Description-এ অনির্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক নির্দেশ কৰে।

2. Definite Description-ত এককতাৰ চর্ত জড়িত থাকে , কিন্তু Indefinite Description -ত এনে চর্ত নাথাকে।

3. Definite Description-ৰ ক্ষেত্রত 'The' ব্যৱহাৰ কৰা হয়, আনহাতে Indefinite Description-ৰ ক্ষেত্রত 'A' বা 'Some' ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

4. Definite Description-এ কোনো বস্তুক নির্দিষ্টভাৱে চিনাক্ত কৰে, কিন্তু Indefinite Description-এ কোনো নির্দিষ্ট বস্তুক চিনাক্ত নকৰে।

সেয়েহে, ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্বত এই দুয়োবিধ বর্ণনাৰ পার্থক্য ভাষাৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণৰ বাবে বিশেষভাৱে তাৎপর্যপূর্ণ।

প্রশ্ন ৬। ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্বৰ দার্শনিক গুৰুত্ব আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:

বার্ট্রাণ্ড ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্ব আধুনিক পাশ্চাত্য দর্শন আৰু যুক্তিবিজ্ঞানৰ ইতিহাসত এক উল্লেখযোগ্য অৱদান। ১৯০৫ চনত প্রকাশিত *On Denoting* প্রবন্ধটোৰ জৰিয়তে তেওঁ ভাষাৰ অর্থ , নির্দেশনা আৰু অস্তিত্বৰ সমস্যাসমূহৰ এক নতুন যুক্তিগত বিশ্লেষণ আগবঢ়ায়।

এই তত্ত্বৰ দার্শনিক গুৰুত্বসমূহ তলত আলোচনা কৰা হ'ল—

১. ভাষাৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণ: ৰাছেলৰ তত্ত্বই সাধাৰণ ভাষাৰ বাক্যসমূহৰ অন্তর্নিহিত যুক্তিগত গঠন বিশ্লেষণ কৰাত সহায় কৰে।

২. ব্যাকৰণ আৰু যুক্তিৰ পার্থক্য: তেওঁ দেখুৱাইছে যে বাক্যৰ ব্যাকৰণগত ৰূপ আৰু প্রকৃ ত যুক্তিগত ৰূপৰ মাজত পার্থক্য থাকিব পাৰে।

৩. অস্তিত্বৰ সমস্যা সমাধান: কোনো বস্তুৰ অস্তিত্ব নথকা সত্ত্বেও সেই বস্তুৰ বিষয়ে কৰা বাক্যৰ অর্থ আৰু সত্য - মিছাৰ প্রশ্ন কেনেদৰে বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি, সেই বিষয়ে তেওঁ ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছে।

৪. আধুনিক যুক্তিবিজ্ঞানৰ বিকাশ : তেওঁৰ এই তত্ত্বই প্রতীকী যুক্তিবিজ্ঞান আৰু ভাষাৰ বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়নক অধিক শক্তিশালী কৰিছে।

৫. বিশ্লেষণাত্মক দর্শনৰ বিকাশ: ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্বই আধুনিক Analytic Philosophy বা বিশ্লেষণাত্মক দর্শনৰ বিকাশত এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছে।

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে, ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্বই ভাষাৰ প্রকৃত অর্থ আৰু যুক্তিগত গঠন বুজিবলৈ দর্শনক এক নতুন দিশ প্রদান কৰিছে।

প্রশ্ন ৭। 'The Author of Waverley' উদাহৰণটোৰ দার্শনিক তাৎপর্য ব্যাখ্যা কৰা।

উত্তৰ:

বার্ট্রাণ্ড ৰাছেলে তেওঁৰ *On Denoting* প্রবন্ধত 'The Author of Waverley' অর্থাৎ 'ৱেভাৰলী উপন্যাসৰ লেখক' উদাহৰণটোৰ সহায়ত নির্দিষ্ট বর্ণনাৰ যুক্তিগত তাৎপর্য ব্যাখ্যা কৰিছে।

ৱেভাৰলী উপন্যাসখনৰ লেখক হৈছে ৱাল্টাৰ স্কট (Walter Scott)। সেয়েহে 'The Author of Waverley ' বাক্যাংশটোৱে ৱাল্টাৰ স্কটক বর্ণনাৰ জৰিয়তে চিনাক্ত কৰে।

ৰাছেলে এই উদাহৰণৰ সহায়ত দেখুৱাইছে যে কোনো ব্যক্তিৰ নাম আৰু সেই ব্যক্তিক বুজোৱা বর্ণনামূলক বাক্যাংশৰ মাজত পার্থক্য আছে। নামটোৱে ব্যক্তিজনক প্রত্যক্ষভাৱে চিনাক্ত কৰে , কিন্তু বর্ণনামূলক বাক্যাংশটোৱে তেওঁৰ কোনো বিশেষ বৈশিষ্ট্য বা কর্মৰ জৰিয়তে তেওঁক চিনাক্ত কৰে।

উদাহৰণস্বৰূপে, ' Scott is the author of Waverley ' বাক্যটোত ৱাল্টাৰ স্কট আৰু ৱেভাৰলীৰ লেখক একেজন ব্যক্তি বুলি প্রকাশ কৰা হৈছে।

এই উদাহৰণৰ জৰিয়তে ৰাছেলে দেখুৱাইছে যে নির্দিষ্ট বর্ণনামূলক বাক্যাংশসমূহক সাধাৰণ নামৰ দৰে গ্রহণ নকৰি ইয়াৰ অন্তর্নিহিত যুক্তিগত গঠন বিশ্লেষণ কৰিব লাগে।

সেয়েহে, এই উদাহৰণটো ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্ব আৰু ভাষাৰ দার্শনিক বিশ্লেষণ বুজাৰ ক্ষেত্রত বিশেষ তাৎপর্যপূর্ণ।

প্রশ্ন: Why did Russell consider "The Author of Waverley" as an incomplete symbol? Give reasons.

ৰাছেলে কিয় "The Author of Waverley" (ৱেভাৰলী উপন্যাসৰ লেখক) বাক্যাংশটোক এটা অসম্পূর্ণ প্রতীক (Incomplete Symbol) হিচাপে গণ্য কৰিছিল? ইয়াৰ কাৰণসমূহ উল্লেখ কৰা।

উত্তৰ :

বার্ট্রাণ্ড ৰাছেলে তেওঁৰ বিখ্যাত প্রবন্ধ *On Denoting* (1905)-ত "The Author of Waverley " বাক্যাংশটোক এটা **Incomplete Symbol (অসম্পূর্ণ প্রতীক)** হিচাপে গণ্য কৰিছে। তেওঁৰ মতে , এই ধৰণৰ বর্ণনামূলক বাক্যাংশই নিজাববীয়াকৈ কোনো সম্পূর্ণ অর্থ প্রকাশ নকৰে। ইয়াৰ প্রকৃত অর্থ বাক্যৰ সামগ্রিক প্রসংগৰ ভিতৰতহে প্রকাশ পায়।

ৰাছেলে "The Author of Waverley " উদাহৰণটোৰ জৰিয়তে দেখুৱাইছে যে কোনো নির্দি ষ্ট বর্ণনামূলক বাক্যাংশক এটা সাধাৰণ ব্যক্তিবাচক নামৰ দৰে গণ্য কৰিব নোৱাৰি।

ইয়াক অসম্পূর্ণ প্রতীক বুলি গণ্য কৰাৰ প্রধান কাৰণসমূহ হ'ল—

১. স্বতন্ত্র অর্থৰ অভাৱ (Lack of Independent Meaning): "The Author of Waverley " বাক্যাংশটোৱে নিজাববীয়াকৈ এটা সম্পূর্ণ প্রস্তাৱ বা বক্তব্য প্রকাশ নকৰে। ইয়াৰ অর্থ সম্পূর্ণ বাক্যৰ ভিতৰতহে স্পষ্ট হয়।

২. ই এটা প্রত্যক্ষ নাম নহয় (Not a Proper Name): ৰাছেলৰ মতে, "The Author of Waverley" কোনো ব্যক্তিৰ প্রকৃত নাম নহয়। ই হৈছে ব্যক্তিজনক তেওঁৰ কর্মৰ জৰিয়তে চিনাক্ত কৰা এটা বর্ণনামূলক বাক্যাংশ।

৩. যুক্তিগত বিশ্লেষণৰ প্রয়োজনীয়তা (Logical Analysis): এই বাক্যাংশটোক যুক্তিগতভাৱে বিশ্লেষণ কৰিলে ইয়াৰ অন্তর্নিহিত অর্থ স্পষ্ট হয়। ইয়াৰ অর্থ হ 'ল— ৱেভাৰলী উপন্যাসৰ এজন লেখক আছে, তেওঁ একমাত্র লেখক আৰু সেই ব্যক্তিজনেই নির্দিষ্ট বক্তব্যটোৰ বিষয়।

৪. প্রসংগৰ ওপৰত নির্ভৰশীলতা (Contextual Dependence): "The Author of Waverley " বাক্যাংশটোৰ অর্থ বাক্যৰ প্রসংগ অনুসৰি নির্ধাৰিত হয়। উদাহৰণস্বৰূপে , "Scott is the author of Waverley " বাক্যটোত এই বর্ণনাৰ জৰিয়তে ৱাল্টাৰ স্কটক চিনাক্ত কৰা হৈছে।

৫. বাক্যৰ পৰা বিলোপযোগ্যতা (Eliminability): ৰাছেলৰ মতে, এনে বর্ণনামূলক বাক্যাংশক বাক্যৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণত স্বতন্ত্র উপাদান হিচাপে ৰখাৰ প্রয়োজন নাই। ইয়াক অস্তিত্ব, এককতা আৰু বিধেয়তাৰ সহায়ত বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি।

উদাহৰণ:

"The Author of Waverley was a poet."

এই বাক্যটোৰ অৰ্থ হ'ল— ৱেভাৰলীৰ এজন আৰু কেৱল এজন লেখক আছিল, আৰু সেই ব্যক্তিজন কবি আছিল।

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে, ৰাছেলে "The Author of Waverley"ক Incomplete Symbol বুলি গণ্য কৰিছিল, কাৰণ ইয়াৰ কোনো স্বতন্ত্ৰ অৰ্থ বা প্ৰত্যক্ষ নিৰ্দেশক সত্তা বাক্যৰ বাহিৰত নাথাকে। ইয়াৰ প্ৰকৃত অৰ্থ সম্পূৰ্ণ বাক্যৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণৰ মাজেৰেহে প্ৰকাশ পায়।

১০ নম্বৰৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰশ্নোত্তৰ

প্ৰশ্ন ১। ৰাছেলৰ বৰ্ণনা তত্ত্ব (Theory of Descriptions) বিশদভাৱে আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:

ভূমিকা

বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেল (Bertrand Russell) আধুনিক পাশ্চাত্য দৰ্শন ৰ এগৰাকী বিশিষ্ট দাৰ্শনিক , যুক্তিবিদ আৰু বিশ্লেষণাত্মক দৰ্শনৰ অন্যতম প্ৰৱৰ্তক। ১৯০৫ চনত প্ৰকাশিত তেওঁৰ *On Denoting* নামৰ প্ৰবন্ধটোত তেওঁ বৰ্ণনা তত্ত্ব (Theory of Descriptions) আগবঢ়ায়। এই তত্ত্ব আধুনিক দৰ্শন আৰু যুক্তিবিজ্ঞানৰ ক্ষেত্ৰত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ অৱদান। ইয়াৰ মূল উদ্দেশ্য হৈছে ভাষাত ব্যৱহৃত নিৰ্দেশক বা বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশসমূহৰ প্ৰকৃত অৰ্থ আৰু যুক্তিগত গঠন বিশ্লেষণ কৰা।

বৰ্ণনা তত্ত্বৰ অৰ্থ

ৰাছেলৰ মতে, ভাষাত কিছুমান শব্দ বা শব্দসমষ্টি থাকে , যিবোৰে কোনো ব্যক্তি বা বস্তুক প্ৰত্যক্ষভাৱে নামকৰণ নকৰি বৰ্ণনাৰ মাধ্যমেৰে নিৰ্দেশ কৰে। এইবোৰক Denoting Phrases বা নিৰ্দেশক বাক্যাংশ বুলি কোৱা হয়।

উদাহৰণস্বৰূপে—

- A man (এজন মানুহ)
- Every man (প্ৰতিজন মানুহ)
- Some man (কোনো এজন মানুহ)
- The present King of France (বৰ্তমান ফ্ৰান্সৰ ৰজা)
- The author of Waverley (ৱেভাৰলীৰ লেখক)।

ৰাছেলৰ মতে, এই বাক্যাংশসমূহৰ ব্যাকৰণগত ৰূপ চাই ইয়াৰ প্ৰকৃত অৰ্থ নিৰ্ধাৰণ কৰিব নোৱাৰি। বৰং সম্পূৰ্ণ বাক্যটোৰ যুক্তিগত গঠন বিশ্লেষণ কৰিহে ইয়াৰ অৰ্থ বুজিব পাৰি।

বর্ণনা তত্ত্বৰ মূল বৈশিষ্ট্য

১. অস্তিত্ব (Existence):

কোনো নির্দিষ্ট বর্ণনাৰ সৈতে সংগতি থকা অন্ত তঃ এটা বস্তুৰ অস্তিত্ব থাকিব লাগিব। অর্থাৎ বর্ণনাটোৱে কোনো অস্তিত্বশীল ব্যক্তি বা বস্তুক নির্দেশ কৰিব পাৰিব লাগিব।

২. এককতা (Uniqueness):

বর্ণনাৰ সৈতে সংগতি থকা বস্তুটো কেৱল এটাহে হ 'ব লাগিব। যদি একাধিক বস্তু থাকে , তেন্তে সেই বর্ণনাই এককভাৱে কোনো নির্দিষ্ট বস্তুক চিনাক্ত কৰিব নোৱাৰে।

৩. বিধেয়তা (Predication):

নির্দিষ্টভাৱে চিনাক্ত কৰা বস্তুটোৰ বিষয়ে কোনো বিশেষ গুণ বা বৈশিষ্ট্য আৰোপ কৰা হয়।

'The Present King of France' উদাহৰণ

ৰাছেলে তেওঁৰ বর্ণনা তত্ত্ব ব্যাখ্যা কৰিবলৈ 'The present King of France is bald' অর্থাৎ 'বর্তমান ফ্রান্সৰ ৰজা টপা' বাক্যটো ব্যৱহাৰ কৰিছে।

এই বাক্যটো বিশ্লেষণ কৰিলে তিনিটা বিষয় পোৱা যায়—

1. বর্তমান ফ্রান্সৰ অন্ততঃ এজন ৰজা আছে।

2. বর্তমান ফ্রান্সৰ কেৱল এজনহে ৰজা আছে।

3. সেই ৰজাজন টপা।

কিন্তু বর্তমান ফ্রান্সত কোনো ৰজা নাই। সেয়েহে অস্তিত্বৰ চর্তটো পূৰণ নহয় আৰু সম্পূর্ণ বাক্যটো মিছা হয়।

এই উদাহৰণৰ জৰিয়তে ৰাছেলে দেখুৱাইছে যে কোনো বর্ণনামূলক বাক্যাংশই বাস্তৱত কোনো ব্যক্তিক নির্দেশ নকৰিলেও সেই বাক্যাংশ থকা সম্পূর্ণ বাক্যটোৰ যুক্তিগত অর্থ বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি।

বর্ণনা তত্ত্বৰ দার্শনিক গুৰুত্ব

ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্বৰ কেইবাটাও গুৰুত্বপূর্ণ অৱদান আছে। প্রথমতে , ই ভাষাৰ ব্যাকৰণগত ৰূপ আৰু যুক্তিগত ৰূপৰ মাজৰ পার্থক্য স্পষ্ট কৰে। দ্বিতীয়তে, ই অস্তিত্ব নথকা বস্তুৰ বিষয়ে কৰা বক্তব্যৰ সমস্যাৰ যুক্তিগত সমাধান আগবঢ়ায়। তৃতীয়তে, ই নাম আৰু বর্ণনামূলক বাক্যাংশৰ মাজৰ পার্থক্য বুজাত সহায় কৰে। ইয়াৰ উপৰি আধুনিক বিশ্লেষণাত্মক দর্শন আৰু প্রতীকী যুক্তিবিজ্ঞানৰ বিকাশতো এই তত্ত্বৰ বিশেষ ভূমিকা আছে।

প্রশ্ন ২। Denoting Phrases বুলিলে কি বুজা? ৰাছেলে ইয়াৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰ কেনেদৰে ব্যাখ্যা কৰিছে
উত্তৰ:

ভূমিকা

বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেলৰ *On Denoting* প্ৰবন্ধত Denoting Phrases বা নিৰ্দেশক বাক্যাংশৰ ধাৰণাই বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে। এই ধাৰণাৰ জৰিয়তে তেওঁ ভাষাত ব্যৱহৃত বৰ্ণনামূলক শব্দ আৰু বাক্যাংশসমূহে কেনেদৰে ব্যক্তি, বস্তু বা শ্ৰেণীক নিৰ্দেশ কৰে, সেই বিষয়ে ব্যাখ্যা আগবঢ়াইছে।

Denoting Phrases-ৰ অৰ্থ

ৰাছেলৰ মতে, কোনো ব্যক্তি বা বস্তুক প্ৰত্যক্ষভাৱে নাম উল্লেখ নকৰি বৰ্ণনা বা নিৰ্দেশৰ মাধ্যমেৰে প্ৰকাশ কৰা শব্দসমষ্টিক Denoting Phrases বোলা হয়।

উদাহৰণস্বৰূপে—

- A man (এজন মানুহ)
- Every man (প্ৰতিজন মানুহ)
- Some man (কোনো এজন মানুহ)
- The author of Waverley (ৱেভাৰলীৰ লেখক)।

ৰাছেলে Denoting Phrases-সমূহক তিনিটা প্ৰধান ভাগত বিভক্ত কৰিছে।

Denoting Phrases-ৰ প্ৰকাৰসমূহ

১. যিবোৰে একোকে নিৰ্দেশ নকৰে:

কিছুমান নিৰ্দেশক বাক্যাংশই বাস্তৱত কোনো অস্তিত্বশীল ব্যক্তি বা বস্তুক নিৰ্দেশ নকৰে। অৰ্থাৎ সেই বৰ্ণনা ৰ সৈতে সংগতি থকা কোনো বাস্তৱ বস্তুৰ অস্তিত্ব নাথাকে।

উদাহৰণ: 'The present King of France' (বৰ্তমান ফ্ৰান্সৰ ৰজা)।

বৰ্তমান ফ্ৰান্সত কোনো ৰজা নথকাৰ বাবে এই বাক্যাংশটোৱে কোনো বাস্তৱ ব্যক্তিক নিৰ্দেশ নকৰে।

২. যিবোৰে এটা নিৰ্দিষ্ট বস্তুক নিৰ্দেশ কৰে:

কিছুমান নিৰ্দেশক বাক্যাংশই এটা নিৰ্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক বৰ্ণনাৰ মাধ্যমেৰে চিনাক্ত কৰে।

উদাহৰণ: 'The author of Waverley '। এই বাক্যাংশটোৱে ৱাল্টাৰ স্কটক নিৰ্দেশ কৰে , কাৰণ তেৱেঁই ৱেভাৰলী উপন্যাসখনৰ লেখক।

৩. যিবোৰে অস্পষ্টভাৱে বা অনির্দিষ্টভাৱে নির্দেশ কৰে:

কিছুমান নির্দেশক বাক্যাংশই কোনো নির্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক চিনাক্ত নকৰি সাধাৰণ বা অনির্দিষ্টভাৱে কোনো ব্যক্তি বা বস্তুক নির্দেশ কৰে।

উদাহৰণ: 'A man' (এজন মানুহ)।

এই ক্ষেত্রত বাক্যাংশটোৱে কোনো নির্দিষ্ট মানুহক বুজোৱাটো বাধ্যতামূলক নহয়।

দার্শনিক তাৎপর্য

ৰাছেলৰ মতে, কোনো নির্দেশক বাক্যাংশৰ অর্থ কেৱল ইয়াৰ ব্যাকৰণগত গঠনৰ ওপৰত নির্ভৰশীল নহয়। ইয়াৰ প্রকৃত যুক্তিগত ভূমিকা সম্পূর্ণ বাক্যৰ ভিতৰতহে স্পষ্ট হয়। বিশেষকৈ অস্তিত্বহীন বস্তুৰ বিষয়ে কৰা বক্তব্য বিশ্লেষণৰ ক্ষেত্রত এই ধাৰণাৰ বিশেষ গুৰুত্ব আছে।

প্রশ্ন ৩। 'The Present King of France' উদাহৰণটোৰ সহায়ত ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্ব ব্যাখ্যা কৰা।
উত্তৰ:

ভূমিকা

বার্ট্রাণ্ড ৰাছেলৰ *On Denoting* প্রবন্ধৰ অন্যতম গুৰুত্বপূর্ণ উদাহৰণ হৈছে 'The Present King of France '। এই উদাহৰণৰ সহায়ত তেওঁ অস্তিত্বহীন বস্তুৰ বিষয়ে কৰা বক্তব্যৰ সত্যতা আৰু যুক্তিগত গঠন ব্যাখ্যা কৰিছে।

উদাহৰণটোৰ ব্যাখ্যা

ৰাছেলে তলৰ বাক্যটো বিবেচনা কৰিছে—

"The present King of France is bald."

ইয়াৰ অর্থ হৈছে— 'বর্তমান ফ্রান্সৰ ৰজা টপা।'

এই বাক্যটোত 'The present King of France' হৈছে এটা নির্দিষ্ট বর্ণনামূলক বাক্যাংশ। কিন্তু বাস্তৱত বর্তমান ফ্রান্সত কোনো ৰজা নাই। তেনেক্ষেত্রত এই বাক্যটো অর্থহীন নেকি , নে মিছা—এই প্রশ্নৰ উত্তৰ ৰাছেলে তেওঁৰ বর্ণনা তত্ত্বৰ সহায়ত আগবঢ়াইছে।

বাক্যটোৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণ

ৰাছেলৰ মতে, বাক্যটোক তিনিটা চর্তত বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি।
১. অস্তিত্ব (Existence): বর্তমান ফ্রান্সৰ অন্ততঃ এজন ৰজা আছে।
২. এককতা (Uniqueness): বর্তমান ফ্রান্সৰ কেৱল এজনহে ৰজা আছে।
৩. বিধেয়তা (Predication): সেই ৰজাজন টপা।

এই তিনিওটা চর্ত একেলগে সত্য হ'লেহে সম্পূর্ণ বক্তব্যটো সত্য হ'ব পাৰে।

বাক্যটোৰ সত্যতা আৰু মিছা

বর্তমান ফ্রান্সত কোনো ৰজা নাই। সেয়েহে প্রথম চর্ত অর্থাৎ অস্তিত্বৰ চর্তটো পূৰণ নহয়। ফলস্বৰূপে সম্পূর্ণ বাক্যটো মিছা হয়।

ৰাছেলৰ মতে, এই বাক্যটো অর্থহীন নহয়। ইয়াৰ যুক্তিগত গঠন বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি আৰু ইয়াৰ সত্যতাৰ মূল্য নির্ধাৰণ কৰিব পাৰি।

উদাহৰণটোৰ দার্শনিক গুৰুত্ব

এই উদাহৰণটোৰ জৰিয়তে ৰাছেলে কেইবাটাও গুৰুত্বপূর্ণ বিষয় স্পষ্ট কৰিছে—

1. কোনো বর্ণনামূলক বাক্যাংশই বাস্তৱত কোনো বস্তুক নির্দেশ নকৰিলেও বাক্যটো অর্থপূর্ণ হ'ব পাৰে।

2. অস্তিত্বহীন বস্তুৰ বিষয়ে কৰা বক্তব্যৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণ সম্ভৱ।

3. বাক্যৰ ব্যাকৰণগত গঠন আৰু যুক্তিগত গঠনৰ মাজত পার্থক্য আছে।

4. কোনো নির্দিষ্ট বর্ণনাৰ সত্যতা নির্ধাৰণ কৰিবলৈ অস্তিত্ব আৰু এককতাৰ চর্ত পূৰণ হোৱাটো প্রয়োজনীয়।

সামৰণি

'The Present King of France ' উদাহৰণটো ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্বৰ এক কেন্দ্রীয় উদাহৰণ। ইয়াৰ জৰিয়তে তেওঁ দেখুৱাইছে যে ভাষাৰ প্রকৃত অর্থ আৰু সত্যতা নির্ধাৰণৰ বাবে যুক্তিগত বিশ্লেষণ অপৰিহার্য।

প্রশ্ন ৫। Definite Description আৰু Indefinite Description-ৰ মাজৰ পার্থক্য উদাহৰণসহ আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:

ভূমিকা

বার্ট্রাণ্ড ৰাছেলৰ বৰ্ণনা তত্ত্বত Definite Description আৰু Indefinite Description-ৰ ধাৰণা বিশেষভাৱে গুৰুত্বপূৰ্ণ। এই দুয়োবিধ বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশৰ জৰিয়তে ব্যক্তি বা বস্তুক নিৰ্দেশ কৰা হয় যদিও সিহঁতৰ নিৰ্দেশ কৰাৰ পদ্ধতি আৰু যুক্তিগত গঠন একে নহয়।

১. Definite Description (নিৰ্দিষ্ট বৰ্ণনা)

Definite Description বুলিলে এনে বৰ্ণনামূলক বাক্যাং শক বুজায়, যিয়ে কোনো নিৰ্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক চিনাক্ত কৰে। ইয়াৰ ক্ষেত্ৰত সাধাৰণতে 'The' শব্দ ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

উদাহৰণ:

- The author of Waverley (ৱেভাৰলীৰ লেখক)।
- The present King of France (বৰ্তমান ফ্ৰান্সৰ ৰজা)।

ৰাছেলৰ মতে, এটা Definite Description-ৰ ক্ষেত্ৰত দুটা চৰ্ত বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনীয়। প্ৰথমতে , বৰ্ণনাটোৰ সৈতে মিল থকা অন্ততঃ এটা বস্তু থাকিব লাগিব। দ্বিতীয়তে, সেই বস্তুটো কেৱল এটাহে হ'ব লাগিব।

অৰ্থাৎ Definite Description-ত অস্তিত্ব আৰু এককতা দুয়োটা চৰ্ত জড়িত হৈ থাকে।

২. Indefinite Description (অনিৰ্দিষ্ট বৰ্ণনা)

Indefinite Description বুলিলে এনে বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশক বুজায়, যিয়ে কোনো নিৰ্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক চিনাক্ত নকৰি সাধাৰণভাৱে কোনো ব্যক্তি বা বস্তুক বুজায়।

উদাহৰণ:

- A man (এজন মানুহ)।
- Some student (কোনো এজন ছাত্ৰ)।

এই ক্ষেত্ৰত কোনো এজন নিৰ্দি ষ্ট ব্যক্তিক চিনাক্ত কৰাটো বাধ্যতামূলক নহয়। বাক্যাংশটোৱে কোনো এটা শ্ৰেণীৰ অন্তৰ্গত ব্যক্তি বা বস্তুক বুজায়।

Definite আৰু Indefinite Description-ৰ পাৰ্থক্য

১. নিৰ্দিষ্টতা: Definite Description -এ নিৰ্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক চিনাক্ত কৰে। আনহাতে , Indefinite Description-এ কোনো নিৰ্দিষ্ট ব্যক্তি বা বস্তুক চিনাক্ত নকৰে।

২. এককতা: Definite Description -ৰ ক্ষেত্ৰত এককতাৰ চৰ্ত থাকে। কিন্তু Indefinite Description -ৰ ক্ষেত্ৰত এনে এককতাৰ চৰ্ত নাথাকে।

৩. ব্যৱহৃত শব্দ: Definite Description -ত সাধাৰণতে 'The' ব্যৱহাৰ কৰা হয় । আনহাতে, Indefinite Description-ত 'A' বা 'Some' ব্যৱহাৰ কৰা হয়।

৪. যুক্তিগত গঠন: Definite Description -ৰ ক্ষেত্ৰত অস্তিত্ব আৰু এককতাৰ দুয়োটা চৰ্ত থাকে। কিন্তু Indefinite Description-ৰ ক্ষেত্ৰত কেৱল অন্ততঃ এটা বস্তু বা ব্যক্তিৰ অস্তিত্বৰ কথা প্ৰকাশ কৰা হয়।

সামৰণি

গতিকে, Definite Description আৰু Indefinite Description -ৰ মাজৰ মূল পাৰ্থক্য হৈছে নিৰ্দিষ্টতা আৰু এককতা। ৰাছেলৰ বৰ্ণনা তত্ত্বত এই দুয়োবিধ বাক্যাংশৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণে ভাষাৰ প্ৰকৃত অৰ্থ বুজাত সহায় কৰে।

প্ৰশ্ন ৭। ৰাছেলৰ বৰ্ণনা তত্ত্বৰ দাৰ্শনিক গুৰুত্ব আৰু অৱদানসমূহ আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:

ভূমিকা

বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেলৰ বৰ্ণনা তত্ত্ব আধুনিক পাশ্চাত্য দৰ্শন আৰু যুক্তিবিজ্ঞানৰ ইতিহাসত এক উল্লেখযোগ্য অৱদান। ১৯০৫ চনত প্ৰকাশিত *On Denoting* প্ৰবন্ধটোৰ জৰিয়তে তেওঁ ভাষাৰ অৰ্থ , নিৰ্দেশনা, অস্তিত্ব আৰু সত্যতাৰ সমস্যাসমূহৰ এক নতুন যুক্তিগত বিশ্লেষণ আগবঢ়ায়।

বৰ্ণনা তত্ত্বৰ দাৰ্শনিক গুৰুত্ব

১. ভাষাৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণ:

ৰাছেলৰ বৰ্ণনা তত্ত্বৰ প্ৰধান অৱদান হৈছে ভাষাৰ অন্তৰ্নিহিত যুক্তিগত গঠন বিশ্লেষণ কৰা। তেওঁ দেখুৱাইছে যে কোনো বাক্যৰ প্ৰকৃত অৰ্থ বুজিবলৈ কেৱল ইয়াৰ ব্যাকৰণগত গঠনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিব নোৱাৰি।

২. ব্যাকৰণগত ৰূপ আৰু যুক্তিগত ৰূপৰ পাৰ্থক্য:

ৰাছেলৰ মতে, কোনো বাক্যৰ ব্যাকৰণগত ৰূপ আৰু ইয়াৰ প্ৰকৃত যুক্তিগত ৰূপৰ মাজত পাৰ্থক্য থাকিব পাৰে। উদাহৰণস্বৰূপে, 'The present King of France ' বাক্যাংশটো ব্যাকৰণগতভাৱে এটা বিষয়বাচক বাক্যাং শ যেন লাগিলেও ইয়াৰ কোনো বাস্তৱ নিৰ্দেশক ব্যক্তি নাই।

৩. অস্তিত্বহীন বস্তুৰ সমস্যা সমাধান:

ৰাছেলৰ তত্ত্বই অস্তিত্ব নথকা বস্তুৰ বিষয়ে কৰা বক্তব্যৰ সমস্যা যুক্তিগতভাৱে বিশ্লেষণ কৰে। 'The present King of France is bald' উদাহৰণৰ জৰিয়তে তেওঁ দেখুৱাইছে যে এনে বাক্যক অৰ্থহীন বুলি নকৈ মিছা বক্তব্য হিচাপে বিশ্লেষণ কৰিব পাৰি।

৪. Incomplete Symbol-ৰ ধাৰণা:

ৰাছেলে দেখুৱাইছে যে কিছুমান বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশৰ কোনো স্বতন্ত্ৰ অৰ্থ নাথাকে। সেইবোৰৰ অৰ্থ সম্পূৰ্ণ বাক্যৰ ভিতৰতহে প্ৰকাশ পায়। এই ধাৰণাই ভাষাৰ বিশ্লেষণক অধিক যুক্তিনিষ্ঠ কৰি তুলিছে।

৫. আধুনিক যুক্তিবিজ্ঞানৰ বিকাশ:

ৰাছেলৰ বৰ্ণনা তত্ত্বই প্ৰতীকী যুক্তিবিজ্ঞানৰ ব্যৱহাৰ আৰু বিকাশত বিশেষ সহায় কৰিছে। ইয়াৰ জৰিয়তে সাধাৰণ ভাষাৰ বাক্যসমূহক যুক্তিগত ৰূপত প্ৰকাশ কৰা সম্ভৱ হৈছে।

৬. বিশ্লেষণাত্মক দৰ্শনৰ বিকাশ:

ৰাছেলৰ এই তত্ত্বই Analytic Philosophy বা বিশ্লেষণাত্মক দৰ্শনৰ বিকাশত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰিছে। ইয়াত দাৰ্শনিক সমস্যাসমূহৰ সমাধানৰ বাবে ভাষাৰ সূক্ষ্ম আৰু যুক্তিগত বিশ্লেষণৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া হয়।

সামৰণি

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে, ৰাছেলৰ বৰ্ণনা তত্ত্ব কেৱল ভাষাৰ অৰ্থ ব্যা খ্যা কৰা তত্ত্ব নহয়; ই আধুনিক দৰ্শন আৰু যুক্তিবিজ্ঞানৰ চিন্তাধাৰাকো নতুন দিশ প্ৰদান কৰিছে। ভাষাৰ যুক্তিগত গঠন , অস্তিত্ব আৰু সত্যতাৰ সমস্যাসমূহ বিশ্লেষণ কৰাৰ ক্ষেত্ৰত এই তত্ত্বৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম।

প্ৰশ্ন ৮। Meaning আৰু Denotation-ৰ মাজৰ সম্পৰ্ক ৰাছেলৰ মত অনুসৰি আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:

ভূমিকা

বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেলৰ *On Denoting* প্ৰবন্ধত Meaning (অৰ্থ) আৰু Denotation (নিৰ্দেশিত বস্তু)ৰ মাজৰ সম্পৰ্ক এক গুৰুত্বপূৰ্ণ দাৰ্শনিক বিষয়। এই আলোচনাৰ জৰিয়তে ৰাছেলে দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছে যে কোনো শব্দ বা বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশৰ অৰ্থ আৰু ই যিটো বস্তুক নিৰ্দেশ কৰে, সেই দুটা কথা একে নহয়।

Meaning-ৰ অৰ্থ

Meaning বুলিলে কোনো শব্দ বা বাক্যাংশই প্ৰকাশ কৰা অৰ্থ বা ধাৰণাক বুজায়। অৰ্থাৎ কোনো শব্দ বা বাক্যাংশৰ জৰিয়তে আমি যি ভাব বা ধাৰণা লাভ কৰোঁ, সেয়াই ইয়াৰ অৰ্থ।

Denotation-ৰ অৰ্থ

Denotation বুলিলে কোনো শব্দ বা বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশই যিটো ব্যক্তি বা বস্তুক নিৰ্দেশ কৰে , তাক বুজায়। অৰ্থাৎ কোনো বাক্যাংশৰ জৰিয়তে যি বস্তু বা ব্যক্তিক চিনাক্ত কৰা হয়, সেয়াই তাৰ Denotation।

Meaning আৰু Denotation-ৰ সম্পৰ্ক

ৰাছেলৰ মতে, কোনো বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশৰ অৰ্থ আৰু তাৰ দ্বাৰা নিৰ্দেশিত বস্তুৰ মাজত পাৰ্থক্য আছে। কোনো বাক্যাংশ অৰ্থপূৰ্ণ হ'লেও ই বাস্তৱত কোনো বস্তুক নিৰ্দেশ নকৰিব পাৰে।

উদাহৰণস্বৰূপে, 'The present King of France' অৰ্থাৎ 'বৰ্তমান ফ্ৰান্সৰ ৰজা' বাক্যাংশটোৰ এটা বোধগম্য অৰ্থ আছে। কিন্তু বৰ্তমান ফ্ৰান্সত কোনো ৰজা নথকাৰ বাবে ই কোনো বাস্তৱ ব্যক্তিক নিৰ্দেশ নকৰে।

ইয়াৰ পৰা বুজা যায় যে কোনো বাক্যাংশৰ অৰ্থ থাকিলেই তাৰ বাস্তৱ নিৰ্দেশক বস্তু থাকিব লাগিব বুলি কোনো কথা নাই।

ৰাছেলে লগতে বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশৰ অৰ্থ বুজিবলৈ সম্পূৰ্ণ বাক্যৰ যুক্তিগত গঠন বিশ্লেষণ কৰাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে।

দাৰ্শনিক গুৰুত্ব

1. ই অৰ্থ আৰু নিৰ্দেশিত বস্তুৰ মাজৰ পাৰ্থক্য স্পষ্ট কৰে।

2. ই অস্তিত্বহীন বস্তুৰ বিষয়ে কৰা বক্তব্যৰ অৰ্থ বিশ্লেষণ কৰাত সহায় কৰে।

3. ই ভাষাৰ যুক্তিগত গঠন বুজাত সহায় কৰে।

4. ই বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশৰ স্বতন্ত্ৰ অৰ্থৰ সমস্যাটো ব্যাখ্যা কৰে।

সামৰণি

গতিকে, Meaning আৰু Denotation-ৰ মাজৰ পাৰ্থক্য ৰাছেলৰ ভাষা -দৰ্শনৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়। তেওঁৰ মতে, কোনো বৰ্ণনামূলক বাক্যাংশ অৰ্থপূৰ্ণ হ 'ব পাৰে যদিও তাৰ কোনো বাস্তৱ নিৰ্দেশক নাথাকিব পাৰে। এই ধাৰণাই তেওঁৰ বৰ্ণনা তত্ত্বৰ ভিত্তি অধিক শক্তিশালী কৰিছে।

প্ৰশ্ন ১০। ৰাছেলৰ বৰ্ণনা তত্ত্বই ভাষাৰ ব্যাকৰণগত ৰূপ আৰু যুক্তিগত ৰূপৰ মাজৰ পাৰ্থক্য কেনেদৰে প্ৰকাশ কৰে? আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:

ভূমিকা

বাৰ্ট্ৰাণ্ড ৰাছেলৰ *On Denoting* প্ৰবন্ধৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ অৱদান হৈছে ভাষাৰ ব্যাকৰণগত ৰূপ (Grammatical Form) আৰু যুক্তিগত ৰূপ (Logical Form)ৰ মাজৰ পাৰ্থক্য স্পষ্ট কৰা। ৰাছেলৰ মতে , কোনো বাক্যৰ

ব্যাকৰণগত গঠন আৰু তাৰ প্ৰকৃত যুক্তিগত গঠন সদায় একে নহয়। সেয়েহে বাক্যৰ প্ৰকৃত অৰ্থ বুজিবলৈ ইয়াৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণ কৰাটো অত্যন্ত প্ৰয়োজনীয়।

ব্যাকৰণগত ৰূপৰ অৰ্থ

ব্যাকৰণগত ৰূপ বুলিলে কোনো বাক্যৰ শব্দসমূহৰ গঠন , বিন্যাস আৰু ব্যাকৰণ অনুসৰি সিহঁতৰ পাৰস্পৰিক সম্পৰ্কক বুজায়।

উদাহৰণস্বৰূপে, 'The present King of France is bald' বাক্যটো ব্যাকৰণগতভাৱে এটা সম্পূৰ্ণ বাক্য। ইয়াত 'The present King of France' হৈছে বাক্যটোৰ কৰ্তা আৰু 'is bald' হৈছে বিধেয়।

যুক্তিগত ৰূপৰ অৰ্থ

যুক্তিগত ৰূপ বুলিলে কোনো বাক্যৰ অন্তৰ্নিহিত যুক্তিগত গঠন আৰু ইয়াৰ অৰ্থ প্ৰকাশৰ প্ৰকৃত পদ্ধতিক বুজায়।

ৰাছেলৰ মতে, কোনো বাক্যৰ যুক্তিগত ৰূপ বুজিবলৈ ইয়াৰ অন্তৰ্নিহিত অস্তিত্ব, এককতা আৰু বিধেয়তাৰ চৰ্তসমূহ বিশ্লেষণ কৰিব লাগে।

ব্যাকৰণগত আৰু যুক্তিগত ৰূপৰ পাৰ্থক্য

১. গঠনৰ পাৰ্থক্য:

ব্যাকৰণগত ৰূপে বাক্যৰ বাহ্যিক গঠন প্ৰকাশ কৰে। আনহাতে , যুক্তিগত ৰূপে বাক্যৰ অন্তৰ্নিহিত অৰ্থ আৰু যুক্তিগত সম্পৰ্ক প্ৰকাশ কৰে।

২. অৰ্থৰ পাৰ্থক্য:

ব্যাকৰণগতভাৱে কোনো বাক্য সম্পূৰ্ণ যেন লাগিলেও তা ৰ বিষয়বস্তুৰ বাস্তৱ অস্তিত্ব নাথাকিব পাৰে। কিন্তু যুক্তিগত বিশ্লেষণৰ জৰিয়তে ইয়াৰ প্ৰকৃত অৰ্থ বুজিব পাৰি।

৩. অস্তিত্বৰ সমস্যা:

ব্যাকৰণগতভাৱে 'The present King of France' এটা কৰ্তা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। কিন্তু বাস্তৱত বৰ্তমান ফ্ৰান্সৰ কোনো ৰজা নাই। যুক্তিগত বিশ্লেষণৰ জৰিয়তে এই সমস্যাটো স্পষ্ট হয়।

৪. বাক্যৰ সত্যতা নিৰ্ধাৰণ:

কেৱল ব্যাকৰণগত গঠন চাই কোনো বাক্য সত্য নে মিছা নিৰ্ধাৰণ কৰিব নোৱাৰি। ইয়াৰ যুক্তিগত গঠন আৰু অস্তিত্বৰ চৰ্তসমূহ বিশ্লেষণ কৰাটো প্ৰয়োজনীয়।

'The Present King of France' উদাহৰণৰ যুক্তিগত বিশ্লেষণ

ৰাছেলৰ মতে, 'The present King of France is bald' বাক্যটোৰ অর্থ হৈছে—

1. বর্তমান ফ্রান্সৰ এজন ৰজা আছে।

2. তেওঁ একমাত্র ৰজা।

3. সেই ৰজাজন টপা।

কিন্তু বর্তমান ফ্রান্সত কোনো ৰজা নাই। সেয়েহে বাক্যটো মিছা।

এই উদাহৰণৰ জৰিয়তে ৰাছেলে দেখুৱাইছে যে ব্যা কৰণগত ৰূপৰ পৰিৱর্তে যুক্তিগত ৰূপে বাক্যৰ প্রকৃত অর্থ আৰু সত্যতা অধিক স্পষ্টভাৱে প্রকাশ কৰে।

সামৰণি

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে, ৰাছেলৰ বর্ণনা তত্ত্বই ভাষাৰ ব্যাকৰণগত আৰু যুক্তিগত ৰূপৰ মাজৰ পার্থক্য স্পষ্ট কৰি দর্শনৰ ক্ষেত্রত এক নতুন চিন্তাধাৰাৰ সূচনা কৰিছে। তেওঁ ৰ মতে, ভাষাৰ প্রকৃত অর্থ আৰু সত্যতা বুজিবলৈ যুক্তিগত বিশ্লেষণ অপৰিহার্য।

UNIT II: G. E. Moore – A Defence of Common Sense (Textual Study)

অতি চমু প্রশ্নোত্তৰ (1 Mark)

১। *A Defence of Common Sense* প্রবন্ধটোৰ ৰচক কোন?

উত্তৰ: G. E. Moore (George Edward Moore)।

২। *A Defence of Common Sense* প্রবন্ধটো কিমান চনত প্রকাশিত হৈছিল?

উত্তৰ: ১৯২৫ চনত।

৩। G. E. Moore কোন দেশৰ দার্শনিক আছিল?

উত্তৰ: ইংলেণ্ডৰ।

৪। Moore-ৰ দর্শনৰ মূল ভিত্তি কি?

উত্তৰ: সাধাৰণ জ্ঞান (Common Sense)।

৫। সাধাৰণ জ্ঞান (Common Sense) বুলিলে কি বুজা?

উত্তৰ: দৈনন্দিন জীৱনত সাধাৰণ মানুহে স্বতঃসিদ্ধ আৰু সত্য বুলি গ্ৰহণ কৰা জ্ঞানক সাধাৰণ জ্ঞান বোলে।

৬। Moore-ৰ প্ৰবন্ধটোৰ মূল উদ্দেশ্য কি?

উত্তৰ: সাধাৰণ জ্ঞানৰ বিশ্বাসসমূহৰ সত্যতা আৰু নিৰ্ভৰযোগ্যতা প্ৰতিষ্ঠা কৰা।

৭। দাৰ্শনিক সংশয়বাদ (Philosophical Scepticism) বুলিলে কি বুজা?

উত্তৰ: জ্ঞানৰ সত্যতা আৰু বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে সন্দেহ প্ৰকাশ কৰা দাৰ্শনিক মতবাদক সংশয়বাদ বোলে।

৮। Moore-এ কোনটো দাৰ্শনিক মতবাদৰ সমৰ্থন কৰিছিল?

উত্তৰ: সাধাৰণ জ্ঞানভিত্তিক বাস্তৱবাদ (Common Sense Realism)।

৯। Moore-ৰ মতে বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব আছেনে?

উত্তৰ: হয়, বাহ্যিক জগতৰ বাস্তৱ অস্তিত্ব আছে।

১০। Common Sense Propositions বুলিলে কি বুজা?

উত্তৰ: সাধাৰণ মানুহে নিশ্চিত আৰু সত্য বুলি গ্ৰহণ কৰা মৌলিক বক্তব্যসমূহক Common Sense Propositions বোলে।

১১। Moore-ৰ মতে আন মানুহৰ অস্তিত্ব আছেনে?

উত্তৰ: হয়, নিজৰ বাহিৰেও আন মানুহৰ বাস্তৱ অস্তিত্ব আছে।

১২। বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব প্ৰমাণ কৰিবলৈ Moore-এ কি যুক্তি আগবঢ়াইছিল?

উত্তৰ: নিজৰ দুখন হাত দেখুৱাই তেওঁ বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব প্ৰমাণৰ যুক্তি আগবঢ়াইছিল।

১৩। Moore-ৰ বিখ্যাত 'দুখন হাতৰ যুক্তি' (Two Hands Argument) কি?

উত্তৰ: Moore-এ নিজৰ এখন হাত আৰু আনখন হাত দেখুৱাই এই দুয়োখন হাত বাহ্যিক বস্তু বুলি প্ৰমাণ কৰিছিল।

১৪। Moore-ৰ বিখ্যাত বক্তৃতা *Proof of an External World* কিমান চনত প্ৰদান কৰা হৈছিল?

উত্তৰ: ১৯৩৯ চনত।

১৫। জ্ঞানতত্ত্ব (Epistemology) বুলিলে কি বুজা?

উত্তৰ: জ্ঞানৰ প্ৰকৃতি, উৎস, সীমা আৰু বৈধতাৰ বিষয়ে কৰা দাৰ্শনিক অধ্যয়নক জ্ঞানতত্ত্ব বোলে।

১৬। Moore-ৰ মতে নিশ্চিততা (Certainty) বুলিলে কি বুজা?

উত্তৰ: কোনো বক্তব্য বা জ্ঞানৰ সত্যতাৰ বিষয়ে দৃঢ় আৰু নিঃসন্দেহ বিশ্বাসক নিশ্চিততা বোলে।

১৭। Moore-ৰ মতে ভৌতিক বস্তুসমূহ আমাৰ মনৰ পৰা স্বতন্ত্রভাৱে অস্তিত্বশীল হয়নে?

উত্তৰ: হয়, ভৌতিক বস্তুসমূহ আমাৰ মনৰ পৰা স্বতন্ত্রভাৱে অস্তিত্বশীল।

১৮। বাহ্যিক জগত (External World) বুলিলে কি বুজা?

উত্তৰ: আমাৰ মনৰ বাহিৰত অৱস্থিত ভৌতিক বস্তু আৰু পৰিঘটনাসমূহৰ জগতখনক বাহ্যিক জগত বোলে।

১৯। G. E. Moore-ৰ দার্শনিক পদ্ধতিৰ নাম কি?

উত্তৰ: বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতি (Analytical Method)।

২০। সাধাৰণ জ্ঞানভিত্তিক বাস্তৱবাদৰ (Common Sense Realism) মূল বক্তব্য কি?

উত্তৰ: বাহ্যিক জগত আৰু ভৌতিক বস্তুসমূহৰ বাস্তৱ অস্তিত্ব আমাৰ মন বা ধাৰণাৰ পৰা স্বতন্ত্রভাৱে আছে।

২১। Moore এগৰাকী আদর্শবাদী (Idealist) নে বাস্তৱবাদী (Realist) আছিল?

উত্তৰ: বাস্তৱবাদী (Realist)

২২। Moore-এ চেতনা (Consciousness) আৰু চেতনাৰ বিষয়বস্তু (Object of Consciousness)-ৰ মাজত কোনো পার্থক্য নির্ণয় কৰা নাছিল। এই উক্তিটো সত্য নে অসত্য?

উত্তৰ: অসত্য (False)।

৫ নম্বৰৰ অতি গুৰুত্বপূর্ণ প্রশ্নোত্তৰ

প্রশ্ন ১। G. E. Moore-ৰ সাধাৰণ জ্ঞানৰ তত্ত্ব (Theory of Common Sense) আলোচনা কৰা।

উত্তৰ:

ভূমিকা

G. E. Moore আধুনিক বিশ্লেষণাত্মক দর্শনৰ এগৰাকী অন্যতম প্রধান দার্শনিক। তেওঁৰ *A Defence of Common Sense* নামৰ প্রবন্ধটোত সাধাৰণ জ্ঞানৰ বিশ্বাসসমূহৰ সত্যতা আৰু নির্ভৰযোগ্যতা প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। এই প্রবন্ধটোৰ জৰিয়তে Moore-এ দার্শনিক সংশয়বাদৰ বিৰুদ্ধে এক শক্তিশালী যুক্তি আগবঢ়াইছে। তেওঁৰ মতে, দৈনন্দিন জীৱনত মানুহে স্বাভাৱিকভাৱে সত্য বুলি গ্রহণ কৰা কিছুমান মৌলিক বিশ্বাসৰ সত্যতাক অযথা সন্দেহৰ আওতালৈ আনিব নালাগে।

সাধাৰণ জ্ঞানৰ অর্থ

সাধাৰণ জ্ঞান (Common Sense) বুলিলে দৈনন্দিন জীৱনৰ অভিজ্ঞতা আৰু স্বাভাৱিক বোধৰ ভিত্তিত মানুহে সত্য বুলি গ্ৰহণ কৰা মৌলিক বিশ্বাস আৰু জ্ঞানসমূহক বুজায়। Moore-ৰ মতে, এই বিশ্বাসসমূহৰ কিছুমানৰ সত্যতা সম্পর্কে আমাৰ দৃঢ় জ্ঞান আছে।

উদাহৰণস্বৰূপে—

- পৃথিৱীৰ অস্তিত্ব আছে।
- আমাৰ শৰীৰৰ অস্তিত্ব আছে।
- আমাৰ দুখন হাত আছে।
- আমাৰ বাহিৰেও আন মানুহৰ অস্তিত্ব আছে।
- পৃথিৱী আমাৰ জন্মৰ বহু আগৰে পৰা অস্তিত্বশীল।

সাধাৰণ জ্ঞানৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য

১. স্বতঃসিদ্ধতা: সাধাৰণ জ্ঞানৰ কিছুমান বক্তব্য মানুহে কোনো জটিল দার্শনিক যুক্তিৰ সহায় নোলোৱাকৈয়ে সত্য বুলি গ্ৰহণ কৰে।

২. নিশ্চিততা: Moore-ৰ মতে, কিছুমান সাধাৰণ জ্ঞানৰ বক্তব্যৰ সত্যতা সম্পর্কে মানুহৰ নিশ্চিত জ্ঞান থাকে।

৩. বাস্তৱতাভিত্তিকতা: সাধাৰণ জ্ঞানৰ বক্তব্যসমূহ বাস্তৱ জগত আৰু দৈনন্দিন জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ সৈতে সম্পর্কিত।

৪. সার্বজনীনতা: এই বক্তব্যসমূহ মানৱ জীৱনৰ সাধাৰণ অভিজ্ঞতাৰ সৈতে জড়িত আৰু মানুহৰ দৈনন্দিন চিন্তা-চর্চাৰ এক মৌলিক ভিত্তি।

দার্শনিক গুৰুত্ব

Moore-এ যুক্তি দিছিল যে কোনো দার্শনিক তত্ত্বই যদি সাধাৰণ জ্ঞানৰ সুপ্ৰতিষ্ঠিত বিশ্বাসৰ বিপৰীত সিদ্ধান্ত আগবঢ়ায়, তেন্তে সেই তত্ত্বৰ যুক্তি পুনৰ পৰীক্ষা কৰা উচিত। তেওঁৰ মতে, সাধাৰণ জ্ঞানৰ সত্যতাক নাকচ কৰিবলৈ সংশয়বাদী দার্শনিক যুক্তিসমূহ যথেষ্ট শক্তিশালী নহয়।

সামৰণি

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে, Moore-ৰ সাধাৰণ জ্ঞানৰ তত্ত্বই বাস্তৱ জগতৰ অস্তিত্ব আৰু মানৱ অভিজ্ঞতাৰ নির্ভৰযোগ্যতাক দার্শনিক ভিত্তি প্ৰদান কৰে। তেওঁৰ মতে, সাধাৰণ জ্ঞান হৈছে আমাৰ দৈনন্দিন জীৱন আৰু জ্ঞানৰ এক মৌলিক আধাৰ।

প্ৰশ্ন ২। Moore-ৰ মতে সাধাৰণ জ্ঞানৰ বক্তব্যসমূহ (Common Sense Propositions) কি? আলোচনা কৰা।

উত্তৰ:

ভূমিকা

G. E. Moore-ৰ *A Defence of Common Sense* প্ৰবন্ধৰ অন্যতম কেন্দ্ৰীয় বিষয় হৈছে Common Sense Propositions বা সাধাৰণ জ্ঞানৰ বক্তব্যসমূহ। Moore-ৰ মতে, মানুহে দৈনন্দিন জীৱনত কিছুমান বক্তব্যক সত্য বুলি জানে আৰু সেইবোৰৰ সত্যতাৰ বিষয়ে কোনো যুক্তিসংগত সন্দেহৰ অৱকাশ নাথাকে।

সাধাৰণ জ্ঞানৰ বক্তব্যৰ অর্থ

সাধাৰণ জ্ঞানৰ বক্তব্য বুলিলে এনে কিছুমান মৌলিক সত্যক বুজায় , যিবোৰ মানুহে নিজৰ দৈনন্দিন অভিজ্ঞতাৰ ভিত্তিত নিশ্চিতভাৱে জানে বুলি দাবী কৰিব পাৰে।

Moore-এ তেওঁৰ প্ৰবন্ধত এনে কেইবাটাও বক্তব্যৰ উল্লেখ কৰিছে।

সাধাৰণ জ্ঞানৰ উল্লেখযোগ্য বক্তব্যসমূহ

1. পৃথিৱীৰ অস্তিত্ব আমাৰ জন্মৰ বহু আগৰে পৰা আছে।

2. পৃথিৱীৰ পৃষ্ঠত বহুতো মানুহৰ অস্তিত্ব আছে।

3. এই মানুহবোৰৰ শৰীৰ আছে আৰু তেওঁলোকৰ বিভিন্ন চিন্তা, অনুভূতি আৰু অভিজ্ঞতা আছে।

4. মানুহৰ বাহিৰেও আন জীৱিত আৰু জড় বস্তুৰ অস্তিত্ব আছে।

5. মানুহে নিজৰ শৰীৰ আৰু অংগ-প্ৰত্যংগৰ অস্তিত্ব সম্পৰ্কে জানে।

6. পৃথিৱীত বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন ঘটনা সংঘটিত হৈছে।

বক্তব্যসমূহৰ বৈশিষ্ট্য

Moore-ৰ মতে, এই বক্তব্যসমূহ কোনো জটিল দার্শনিক অনুমানৰ ওপৰত নির্ভৰশীল নহয়। বৰং এইবোৰ আমাৰ সাধাৰণ অভিজ্ঞতা আৰু জীৱনৰ সৈতে গভীৰভাৱে সম্পৰ্কিত।

তেওঁৰ মতে, কোনো দার্শনিকে এই বক্তব্যসমূহ মিছা বুলি প্ৰমাণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিলে , সেই প্ৰমাণৰ যুক্তিসংগত ভিত্তি পৰীক্ষা কৰা উচিত।

সামৰণি

গতিকে, Common Sense Propositions হৈছে Moore-ৰ দর্শনৰ এক মৌলিক ভিত্তি। এই বক্তব্যসমূহৰ জৰিয়তে তেওঁ দেখুৱাইছে যে মানৱ জীৱনৰ কিছুমান মৌলিক জ্ঞান আৰু বিশ্বাস দার্শনিক সংশয়বাদৰ দ্বাৰা সহজে নাকচ কৰিব নোৱাৰি।

প্রশ্ন ৩। G. E. Moore-এ দার্শনিক সংশয়বাদৰ (Philosophical Scepticism) বিৰুদ্ধে কেনেদৰে যুক্তি আগবঢ়াইছে?

উত্তৰ:

ভূমিকা

দার্শনিক সংশয়বাদ হৈছে এনে এক দার্শনিক মতবাদ, যিয়ে জ্ঞানৰ সত্যতা, নির্ভৰযোগ্যতা আৰু বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে সন্দেহ প্রকাশ কৰে। G. E. Moore-এ তেওঁৰ *A Defence of Common Sense* প্রবন্ধত এই সংশয়বাদী দৃষ্টিভংগীৰ সমালোচনা কৰি সাধাৰণ জ্ঞানৰ সত্যতা প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে।

দার্শনিক সংশয়বাদৰ অর্থ

সংশয়বাদৰ মতে, মানুহে নিজৰ ইন্দ্রিয়ৰ জৰিয়তে লাভ কৰা জ্ঞান সদায় নির্ভৰযোগ্য নহ 'বও পাৰে। সেয়েহে বাহ্যিক জগতৰ বাস্তৱ অস্তিত্বৰ বিষয়ে সম্পূর্ণ নিশ্চিত হোৱা কঠিন।

Moore-ৰ সংশয়বাদবিৰোধী যুক্তি

১. সাধাৰণ জ্ঞানৰ নিশ্চয়তা:

Moore-ৰ মতে, মানুহে নিজৰ শ ৰীৰ, হাত, পৃথিৱী আৰু আন মানুহৰ অস্তিত্ব সম্পর্কে নিশ্চিতভাৱে জানে। এইবোৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ মৌলিক সত্য।

২. বাহ্যিক জগতৰ বাস্তৱ অস্তিত্ব:

তেওঁৰ মতে, বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব কোনো কাল্পনিক ধাৰণা নহয়। আমাৰ চৌপাশৰ ভৌতিক বস্তুসমূহ আমাৰ মনৰ পৰা স্বতন্ত্রভাৱে অস্তিত্বশীল।

৩. সংশয়বাদৰ সীমাবদ্ধতা:

Moore-ৰ মতে, সংশয়বাদীসকলে সাধাৰণ জ্ঞানৰ বক্তব্যসমূহক সন্দেহৰ আওতালৈ আনিলেও সেইবোৰ মিছা বুলি প্রমাণ কৰিবলৈ পর্যাপ্ত যুক্তি আগবঢ়াব নোৱাৰে।

৪. সাধাৰণ জ্ঞানৰ প্রাধান্য:

তেওঁৰ মতে, যিকোনো দার্শনিক তত্ত্বক সাধাৰণ জ্ঞানৰ সুপ্রতিষ্ঠিত সত্যৰ সৈতে তুলনা কৰি বিচাৰ কৰা উচিত।

সামৰণি

সামৰণিত ক 'ব পাৰি যে , Moore-এ সাধাৰণ জ্ঞানৰ সত্যতা আৰু নিশ্চিততাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি দার্শনিক সংশয়বাদৰ বিৰুদ্ধে যুক্তি আগবঢ়াইছে। তেওঁৰ মতে , বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব আৰু দৈনন্দিন জীৱনৰ মৌলিক সত্যসমূহক অযথা সন্দেহ কৰা যুক্তিসংগত নহয়।

প্রশ্ন ৪। Moore-ৰ বিখ্যাত দুখন হাতৰ যুক্তি (Two Hands Argument) ব্যাখ্যা কৰা।
উত্তৰ:

ভূমিকা

G. E. Moore-ৰ দর্শনৰ অন্যতম বিখ্যাত অৱদান হৈছে বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব প্রমাণ কৰাৰ বাবে আগবঢ়োৱা দুখন হাতৰ যুক্তি। এই যুক্তিটো তেওঁৰ *Proof of an External World* নামৰ বক্তৃতাত বিশেষভাৱে আলোচিত হৈছে। এই বক্তৃতাটো ১৯৩৯ চনত প্রদান কৰা হৈছিল।

যুক্তিটোৰ মূল বক্তব্য

Moore-ৰ মতে, বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব প্রমাণ কৰিবলৈ কোনো জটিল দার্শনিক যুক্তিৰ প্রয়োজন নাই। দৈনন্দিন জীৱনৰ সাধাৰণ অভিজ্ঞতাৰ ভিত্তিতেই ইয়াৰ অস্তিত্ব প্রমাণ কৰিব পাৰি।

দুখন হাতৰ যুক্তিৰ ব্যাখ্যা

Moore-এ তেওঁৰ বক্তৃতাত এখন হাত দাঙি ধৰি কৈছিল যে এইখন তেওঁৰ এখন হাত। তাৰ পিছত আনখন হাত দাঙি ধৰি কৈছিল যে এইখনো তেওঁৰ আন এখন হাত।

এই দুয়োখন হাত দৃশ্যমান আৰু স্পর্শ কৰিব পৰা ভৌতিক বস্তু। সেয়েহে এইবোৰৰ অস্তিত্ব বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্বৰ প্রমাণ।

তেওঁৰ যুক্তিটো এনেধৰণৰ—

1. মোৰ এখন হাত আছে।

2. মোৰ আন এখন হাতো আছে।

3. এই দুয়োখন হাত বাহ্যিক ভৌতিক বস্তু।

4. গতিকে, অন্ততঃ দুটা বাহ্যিক বস্তুৰ অস্তিত্ব আছে।

5. সেয়েহে বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব স্বীকাৰ কৰিব লাগিব।

যুক্তিটোৰ দার্শনিক তাৎপর্য

এই যুক্তিৰ জৰিয়তে Moore-এ দেখুৱাব বিচাৰিছে যে বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব আমাৰ দৈনন্দিন অভিজ্ঞতাৰ দ্বাৰা নিশ্চিতভাৱে জনা সম্ভৱ। তেওঁ সংশয়বাদীসকলৰ সেই দাবীৰ বিৰোধিতা কৰিছে যে বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব প্রমাণ কৰাটো অসম্ভৱ।

সামৰণি

গতিকে, Moore-ৰ দুখন হা তৰ যুক্তি হৈছে সাধাৰণ জ্ঞানৰ ভিত্তিত বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব প্রতিষ্ঠা কৰাৰ এক উল্লেখযোগ্য প্রয়াস। এই যুক্তিয়ে আধুনিক জ্ঞানতত্ত্ব আৰু বাস্তৱবাদী দর্শনত বিশেষ গুৰুত্ব লাভ কৰিছে।

প্রশ্ন ৫। Moore-ৰ মতে বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব (Existence of External World) আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:

ভূমিকা

বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব আধুনিক জ্ঞানতত্ত্বৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ সমস্যা। মানুহৰ মনৰ বাহিৰত ভৌতিক বস্তু আৰু জগতৰ বাস্তৱ অস্তিত্ব আছে নে নাই , সেই বিষয়ে দার্শনিকসকলৰ মাজত বিভিন্ন মতবাদ দেখা যায়। G. E. Moore-এ তেওঁৰ *A Defence of Common Sense* প্রবন্ধত বাহ্যিক জগতৰ বাস্তৱ অস্তিত্বৰ পক্ষে যুক্তি আগবঢ়াইছে।

বাহ্যিক জগতৰ অর্থ

বাহ্যিক জগত বুলিলে আমাৰ মন, চিন্তা আৰু অনুভূতিৰ পৰা স্বতন্ত্রভাৱে অস্তিত্বশীল ভৌতিক বস্তু, জীৱ-জন্তু আৰু প্রাকৃতিক পৰিঘটনাসমূহক বুজায়।

Moore-ৰ মতবাদ

Moore-ৰ মতে, বাহ্যিক জগতৰ অ স্তিত্ব হৈছে সাধাৰণ জ্ঞানৰ এক মৌলিক সত্য। তেওঁ বিশ্বাস কৰিছিল যে আমাৰ শৰীৰ, হাত, ভৌতিক বস্তু আৰু আন মানুহৰ বাস্তৱ অস্তিত্ব আছে।

তেওঁৰ মতে, এইবোৰৰ অস্তিত্ব কেৱল আমাৰ মানসিক ধাৰণাৰ ওপৰত নির্ভৰশীল নহয়। বৰং এইবোৰ আমাৰ মনৰ পৰা স্বতন্ত্রভাৱে অস্তিত্বশীল।

বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্বৰ পক্ষে যুক্তি

1. **দৈনন্দিন অভিজ্ঞতা:** আমি দৈনন্দিন জীৱনত বিভিন্ন ভৌতিক বস্তু দেখা, স্পর্শ কৰা আৰু ব্যৱহাৰ কৰা অভিজ্ঞতা লাভ কৰোঁ।
2. **শৰীৰৰ অস্তিত্ব:** আমাৰ নিজৰ শৰীৰ আৰু অংগ-প্রত্যংগৰ অস্তিত্ব সম্পর্কে আমাৰ প্রত্যক্ষ জ্ঞান আছে।
3. **আন মানুহৰ অস্তিত্ব:** আমাৰ বাহিৰেও আন মানুহৰ শৰীৰ আৰু মানসিক জীৱনৰ অস্তিত্ব আছে।
4. **অতীতৰ অস্তিত্ব:** পৃথিৱী আৰু ইয়াৰ বহুতো বস্তু আমাৰ জন্মৰ আগৰে পৰাই অস্তিত্বশীল আছিল।

সামৰণি

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে, Moore-ৰ মতে বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব কোনো সন্দেহজনক বা কাল্পনিক বিষয় নহয়। ই সাধাৰণ জ্ঞানৰ দ্বাৰা সমর্থিত এক বাস্তৱ সত্য। সেয়েহে বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব অস্বীকাৰ কৰাটো যুক্তিসংগত নহয়।

প্রশ্ন ৬। Moore-ৰ মতে চেতনা (Consciousness) আৰু চেতনাৰ বিষয়বস্তু (Object of Consciousness)-ৰ মাজৰ পার্থক্য আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:

ভূমিকা

G. E. Moore-ৰ দর্শনত চেতনা আৰু চেতনাৰ বিষয়বস্তুৰ মাজৰ পার্থক্য এক গুৰুত্বপূর্ণ দার্শনিক বিষয়। বিশেষকৈ তেওঁৰ আদর্শবাদৰ সমালোচনা আৰু বাস্তৱবাদী দৃষ্টিভংগী বুজিবলৈ এই পার্থক্যৰ বিশেষ প্রয়োজনীয়তা আছে।

চেতনাৰ অর্থ

চেতনা (Consciousness) বুলিলে মানুহৰ মনৰ সেই মানসিক অৱস্থাক বুজায়, যাৰ জৰিয়তে মানুহে কোনো বস্তুৰ বিষয়ে অনুভৱ, চিন্তা বা উপলব্ধি কৰে।

চেতনাৰ বিষয়বস্তুৰ অর্থ

চেতনাৰ বিষয়বস্তু (Object of Consciousness) বুলিলে চেতনাৰ জৰিয়তে যিটো বস্তু বা বিষয় উপলব্ধি কৰা হয়, তাক বুজায়।

উদাহৰণস্বৰূপে, আমি যেতিয়া এখন গছ দেখোঁ , তেতিয়া গছখন হৈছে চেতনাৰ বিষয়বস্তু আৰু গছখন দেখাৰ মানসিক অভিজ্ঞতাটো হৈছে চেতনা।

Moore-ৰ মতবাদ

Moore-এ চেতনা আৰু চেতনাৰ বিষয়বস্তুৰ মাজত স্পষ্ট পার্থক্য স্বীকাৰ কৰিছিল। তেওঁৰ মতে , কোনো বস্তুৰ বিষয়ে সচেতন হোৱা আৰু সেই বস্তুটো নিজে একে কথা নহয়।

অর্থাৎ, আমি কোনো বস্তু উপলব্ধি কৰিছোঁ বুলিয়েই সেই বস্তুটো আমাৰ মনৰ সৃষ্টি হৈ নাযায়। বস্তুটোৰ বাস্তৱ অস্তিত্ব আমাৰ চেতনাৰ পৰা স্বতন্ত্ৰ হ'ব পাৰে।

দার্শনিক গুৰুত্ব

এই পার্থক্যৰ জৰিয়তে Moore-এ আদর্শবাদী মতবাদৰ সমালোচনা কৰিছে। তেওঁ দেখুৱাইছে যে চেতনা আৰু বাহ্যিক বস্তু একে নহয়। বাহ্যিক বস্তুৰ অস্তিত্বক কেৱল মানসিক অভিজ্ঞতালৈ হ্ৰাস কৰিব নোৱাৰি।

সামৰণি

গতিকে, চেতনা আৰু চেতনাৰ বিষয়বস্তুৰ মাজৰ পার্থক্য Moore-ৰ বাস্তৱবাদী দর্শনৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ ভিত্তি। ইয়াৰ জৰিয়তে তেওঁ বাহ্যিক জগতৰ স্বতন্ত্ৰ অস্তিত্ব প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে।

প্ৰশ্ন ১০। G. E. Moore-ৰ *A Defence of Common Sense* প্ৰবন্ধটোৰ দার্শনিক গুৰুত্ব আলোচনা কৰা।
উত্তৰ:

ভূমিকা

G. E. Moore-ৰ *A Defence of Common Sense* আধুনিক বিশ্লেষণাত্মক দর্শনৰ এক উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ। এই প্ৰবন্ধত Moore-এ সাধাৰণ জ্ঞানৰ সত্যতা, বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব আৰু মানৱ জ্ঞানৰ নির্ভৰযোগ্যতাৰ বিষয়ে এক সুসংগঠিত দার্শনিক দৃষ্টিভংগী আগবঢ়াইছে।

প্ৰবন্ধটোৰ দার্শনিক গুৰুত্ব

১. সাধাৰণ জ্ঞানৰ প্ৰতিষ্ঠা:

Moore-এ দৈনন্দিন জীৱনৰ সাধাৰণ বিশ্বাসসমূহক দার্শনিক আলোচনাৰ কেন্দ্ৰলৈ আনিছে। তেওঁ দেখুৱাইছে যে এই বিশ্বাসসমূহ জ্ঞানৰ এক মৌলিক ভিত্তি।

২. সংশয়বাদৰ সমালোচনা:

তেওঁ বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব আৰু মানৱ জ্ঞানৰ সত্যতা সম্পর্কে উত্থাপিত সংশয়বাদী প্ৰশ্নসমূহৰ সমালোচনা কৰিছে।

৩. বাস্তৱবাদৰ সমর্থন:

Moore-এ বাহ্যিক জগতৰ মনৰ পৰা স্বতন্ত্ৰ অস্তিত্ব স্বীকাৰ কৰি বাস্তৱবাদী দৃষ্টিভংগীক শক্তিশালী কৰিছে।

৪. জ্ঞানতত্ত্বৰ বিকাশ:

তেওঁৰ চিন্তাধাৰাই জ্ঞানৰ প্ৰকৃতি, উৎস আৰু নিৰ্ভৰযোগ্যতাৰ বিষয়ে নতুন আলোচনাৰ পথ মুকলি কৰিছে।

৫. বিশ্লেষণাত্মক দৰ্শনলৈ অৱদান:

Moore-এ দাৰ্শনিক সমস্যাসমূহৰ সমাধানৰ বাবে স্পষ্ট ভাষা , যুক্তি আৰু বিশ্লেষণৰ ওপৰত গু ৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। ইয়াৰ ফলত আধুনিক বিশ্লেষণাত্মক দৰ্শনৰ বিকাশত বিশেষ সহায় হৈছে।

সামৰণি

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে, *A Defence of Common Sense* কেৱল সাধাৰণ জ্ঞানৰ সমৰ্থনত লিখা এখন প্ৰবন্ধ নহয়; ই আধুনিক জ্ঞানতত্ত্ব , বাস্তৱবাদ আৰু বিশ্লেষণাত্মক দৰ্শনৰ বিকাশৰ ক্ষেত্ৰ ত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ দাৰ্শনিক অৱদান।

১০ নম্বৰৰ প্ৰশ্নোত্তৰ:

প্ৰশ্ন: G. E. Moore-ৰ 'A Defence of Common Sense' ব্যাখ্যা কৰা আৰু সমালোচনাত্মকভাৱে আলোচনা কৰা। (১০ নম্বৰ)

উত্তৰ:

ভূমিকা

G. E. Moore আধুনিক ব্ৰিটিছ বিশ্লেষণাত্মক দৰ্শনৰ এজন বিশিষ্ট দাৰ্শনিক। তেওঁৰ *A Defence of Common Sense* নামৰ প্ৰবন্ধটো ১৯২৫ চনত প্ৰকাশিত হয়। এই প্ৰবন্ধৰ মূল উদ্দেশ্য হৈছে সাধাৰণ বুদ্ধিৰ (Common Sense) বিশ্বাসসমূহৰ সত্যতা প্ৰতিষ্ঠা কৰা আৰু দাৰ্শনিক সন্দেহবাদ (Scepticism) তথা আদৰ্শবাদৰ (Idealism) বিৰোধিতা কৰা।

১। সাধাৰণ বুদ্ধিৰ অৰ্থ (Meaning of Common Sense)

Moore-ৰ মতে, সাধাৰণ বুদ্ধি হৈছে মানুহে দৈনন্দিন জীৱনত স্বাভাৱিকভাৱে সত্য বুলি গ্ৰহণ কৰা কিছুমান মৌলিক বিশ্বাস। যেনে—

- মোৰ এটা শৰীৰ আছে।
- পৃথিৱীখন মোৰ জন্মৰ আগৰে পৰাই অস্তিত্বশীল।

- মোৰ বাহিৰত আন মানুহৰ অস্তিত্ব আছে।
- মোৰ মনৰ বাহিৰত বহুতো ভৌতিক বস্তু আছে।

Moore-ৰ মতে, এইবোৰ হৈছে সাধাৰণ বুদ্ধিৰ নিশ্চিত সত্য, যিবোৰক অস্বীকাৰ কৰাটো যুক্তিসংগত নহয়।

২। সাধাৰণ বুদ্ধিৰ প্ৰস্তাৱসমূহ (Common Sense Propositions)

Moore-এ তেওঁৰ প্ৰবন্ধত কিছুমান মৌলিক প্ৰস্তাৱ উল্লেখ কৰিছে। তেওঁৰ মতে, মানুহে নিজৰ শৰীৰ, আন মানুহ, অতীতৰ ঘটনা আৰু বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে নিশ্চিতভাৱে জানে। এই প্ৰস্তাৱসমূহ মানুহৰ দৈনন্দিন অভিজ্ঞতাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত।

৩। বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব (Existence of External World)

Moore-ৰ মতে, আমাৰ মনৰ বাহিৰত এখন বাস্তৱ জগতৰ অস্তিত্ব আছে। গছ-গছনি, ঘৰ, মানুহ আৰু অন্যান্য ভৌতিক বস্তু আমাৰ চিন্তা বা অনুভূতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল নহয়। তেওঁ বাহ্যিক জগতৰ স্বাধীন অস্তিত্বক স্বীকাৰ কৰিছে।

৪। সন্দেহবাদৰ বিৰোধিতা (Opposition to Scepticism)

সন্দেহবাদীসকলে বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব আৰু মানুহৰ জ্ঞানৰ নিশ্চিততা সম্পৰ্কে সন্দেহ প্ৰকাশ কৰে। কিন্তু Moore-ৰ মতে, মানুহে নিজৰ শৰীৰ আৰু বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে নিশ্চিত জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰে। সেয়েহে তেওঁ সন্দেহবাদী মতবাদৰ বিৰোধিতা কৰিছে।

৫। সমালোচনামূলক আলোচনা (Critical Examination)

Moore-ৰ দৰ্শনৰ কিছুমান সীমাবদ্ধতা আছে।

1. সাধাৰণ মানুহৰ সকলো বিশ্বাস সদায় সত্য নহ'বও পাৰে।
2. সাধাৰণ বুদ্ধিৰ বিশ্বাসক সত্য বুলি গ্ৰহণ কৰিলেই সেইবোৰৰ সম্পূৰ্ণ দাৰ্শনিক প্ৰমাণ নহয়।
3. তেওঁৰ মতবাদে সন্দেহবাদৰ সকলো সমস্যাৰ সম্পূৰ্ণ সমাধান দিব নোৱাৰে।
4. সাধাৰণ বুদ্ধিৰ ওপৰত অত্যধিক নিৰ্ভৰ কৰিলে নতুন চিন্তা আৰু অনুসন্ধানৰ ক্ষেত্ৰ সীমিত হ'ব পাৰে।

তথাপি, তেওঁৰ দৰ্শনৰ মূল শক্তি হৈছে দৈনন্দিন অভিজ্ঞতা আৰু সাধাৰণ জ্ঞানক দৰ্শনৰ ভিত্তি হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰা।

উপসংহাৰ

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে G. E. Moore-ৰ *A Defence of Common Sense* আধুনিক দর্শনৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ অৱদান। তেওঁ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ বিশ্বাসসমূহৰ সত্যতা প্রতিষ্ঠা কৰি সন্দেহবাদ আৰু আদর্শবাদৰ বিৰুদ্ধে যুক্তি আগবঢ়াইছে। কিছুমান সীমাবদ্ধতা থকা সত্ত্বেও তেওঁৰ মতবাদৰ দার্শনিক গুৰুত্ব অতি উল্লেখযোগ্য।

২। Discuss Moore's conception of common sense and its significance in philosophy.
Moore-ৰ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ ধাৰণা আৰু দর্শনত ইয়াৰ গুৰুত্ব আলোচনা কৰা।

উত্তৰ:

ভূমিকা:

G. E. Moore আধুনিক ব্রিটিছ বিশ্লেষণাত্মক দর্শনৰ অন্যতম প্রধান প্রতিষ্ঠাপক। তেওঁৰ *A Defence of Common Sense* (১৯২৫) নামৰ প্রবন্ধটোত সাধাৰণ বুদ্ধিৰ বিশ্বাসসমূহৰ সত্যতা আৰু নির্ভ ৰযোগ্যতা প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। Moore-ৰ মতে, সাধাৰণ বুদ্ধিৰ বিশ্বাসসমূহ হৈছে মানুহৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ এনে কিছুমান মৌলিক সত্য, যিবোৰ মানুহে স্বাভাৰিকভাৱে জানে আৰু গ্রহণ কৰে।

সাধাৰণ বুদ্ধিৰ ধাৰণা (Concept of Common Sense):

Common Sense বা সাধাৰণ বুদ্ধি বুলিলে মানুহৰ দৈনন্দিন অভিজ্ঞতাৰ ওপৰত প্রতিষ্ঠিত কিছুমান স্বাভাৰিক আৰু মৌলিক জ্ঞানক বুজোৱা হয়। Moore-ৰ মতে, কিছুমান বিষয়ৰ সত্যতা সম্পর্কে মানুহৰ মনত কোনো যুক্তিসংগত সন্দেহ নাথাকে।

তেওঁ নিজৰ বিষয়ে কিছুমান নিশ্চিত প্রস্তাৱ আগবঢ়াইছে। যেনে—

1. তেওঁৰ এটা মানৱ শৰীৰ আছে।
2. তেওঁৰ শৰীৰটো পৃথিৱীৰ এটা নির্দিষ্ট স্থানত অৱস্থিত।
3. পৃথিৱীখন তেওঁৰ জন্মৰ বহু আগৰে পৰাই অস্তিত্বশীল।
4. তেওঁৰ জন্মৰ আগতে আন বহুতো মানুহৰ অস্তিত্ব আছিল।
5. তেওঁৰ শৰীৰৰ পৰা পৃথক আন বহুতো মানৱ শৰীৰ আছে।
6. পৃথিৱীত বহুতো ভৌতিক বস্তু আছে, যিবোৰ তেওঁৰ মনৰ পৰা স্বাধীনভাৱে অস্তিত্বশীল।

Moore-ৰ মতে, এইবোৰ হৈছে সাধাৰণ বুদ্ধিৰ মৌলিক সত্য, যিবোৰ তেওঁ নিশ্চিতভাৱে জানে।

দর্শনত সাধাৰণ বুদ্ধিৰ গুৰুত্ব:

প্রথমতে, সাধাৰণ বুদ্ধিয়ে মানুহৰ জ্ঞানৰ এক মৌলিক ভিত্তি প্রদান কৰে। মানুহে দৈনন্দিন জীৱনত যিবোৰ কথা নিশ্চিতভাৱে জানে, সেইবোৰক দর্শনৰ পৰা সম্পূর্ণৰূপে পৃথক কৰিব নোৱাৰি।

দ্বিতীয়তে, সাধাৰণ বুদ্ধিয়ে দার্শনিক সন্দেহবাদৰ বিৰুদ্ধে এক শক্তিশালী অৱস্থান গ্ৰহণ কৰে। ই বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব আৰু মানুহৰ জ্ঞানৰ নিশ্চিততাক সমৰ্থন কৰে।

তৃতীয়তে, Moore-ৰ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ মতবাদে বাস্তৱবাদক সমৰ্থ ন কৰে। তেওঁৰ মতে, আমাৰ মনৰ বাহিৰত এক স্বতন্ত্ৰ বাস্তৱ জগতৰ অস্তিত্ব আছে।

চতুৰ্থতে, সাধাৰণ বুদ্ধিৰ বিশ্বাসসমূহে দার্শনিক তত্ত্বৰ মূল্যায়নৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰে।

উপসংহাৰ:

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে Moore-ৰ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ ধাৰণাই দৰ্শনক দৈনন্দিন জী ৱনৰ বাস্তৱ অভিজ্ঞতাৰ সৈতে সংযোগ কৰিছে। তেওঁৰ মতে , সাধাৰণ বুদ্ধিৰ মৌলিক সত্যসমূহক অস্বীকাৰ কৰি কোনো দার্শনিক তত্ত্ব গ্ৰহণ কৰাটো যুক্তিসংগত নহয়। সেয়েহে আধুনিক জ্ঞানতত্ত্ব আৰু বাস্তৱবাদী দৰ্শনত তেওঁৰ মতবাদৰ বিশেষ গুৰুত্ব আছে।

৩। Explain Moore's defence of common-sense beliefs against philosophical scepticism.
দার্শনিক সন্দেহবাদৰ বিৰুদ্ধে Moore-এ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ বিশ্বাসসমূহক কেনেদৰে ৰক্ষা কৰিছে, ব্যাখ্যা কৰা।

উত্তৰ:

ভূমিকা:

G. E. Moore-ৰ *A Defence of Common Sense* প্ৰবন্ধটোৰ অন্যতম প্ৰধান উদ্দেশ্য হৈছে দার্শনিক সন্দেহবাদৰ বিৰুদ্ধে সাধাৰণ বুদ্ধিৰ বিশ্বাসসমূহৰ সত্যতা প্ৰতিষ্ঠা কৰা। সন্দেহবাদী দার্শনিকসকলে মানুহৰ জ্ঞানৰ নিশ্চিততা আৰু বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব সম্পৰ্কে প্ৰশ্ন উত্থাপন কৰে। কিন্তু Moore-এ এই মতবাদৰ বিৰোধিতা কৰি কয় যে মানুহে বহুতো বিষয় নিশ্চিতভাৱে জানে।

সন্দেহবাদৰ অৰ্থ (Meaning of Scepticism):

সন্দেহবাদ হৈছে এনে এক দার্শনিক মতবাদ , যিয়ে মানুহৰ জ্ঞানৰ নির্ভৰযোগ্যতা আৰু সত্যতা সম্পৰ্কে সন্দেহ প্ৰকাশ কৰে। বিশেষকৈ বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব সম্পৰ্কীয় সন্দেহবাদে কয় যে আমাৰ ইন্দ্ৰিয়ৰ অভিজ্ঞতাই মনৰ বাহিৰত থকা বস্তুৰ অস্তিত্ব নিশ্চিতভাৱে প্ৰমাণ কৰিব নোৱাৰে।

সন্দেহবাদৰ বিৰুদ্ধে Moore-ৰ যুক্তি:

Moore-ৰ মতে, মানুহে দৈনন্দিন জীৱনত কিছুমান বিষয়ৰ বিষয়ে নিশ্চিত জ্ঞান লাভ কৰে। যেনে— নিজৰ শৰীৰৰ অস্তিত্ব, পৃথিৱীৰ অস্তিত্ব, আন মানুহৰ অস্তিত্ব আৰু বাহ্যিক ভৌতিক বস্তুৰ অস্তিত্ব।

তেওঁৰ মতে, এইবোৰ কেৱল অনুমান বা কল্পনা নহয় ; বৰং মানুহৰ সাধাৰণ অভিজ্ঞতাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত নিশ্চিত সত্য।

Moore-এ বিশ্বাস কৰে যে কোনো দার্শনিকে যদি এই সত্যসমূহক অস্বীকাৰ কৰিব বিচাৰে , তেন্তে তেওঁ নিজৰ সন্দেহবাদী মতবাদৰ পক্ষে যথেষ্ট শক্তিশালী যুক্তি আগবঢ়াব লাগিব।

তেওঁৰ মতে, দার্শনিক তত্ত্বৰ ভিত্তিত মানুহৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ নিশ্চিত সত্যসমূহক অস্বীকাৰ কৰাটো যুক্তিসংগত নহয়।

সাধাৰণ বুদ্ধিৰ প্রাধান্য:

Moore-ৰ মতে, সাধাৰণ বুদ্ধিৰ বিশ্বাসসমূহ দার্শনিক সন্দেহবাদতকৈ অধিক মৌলিক। কাৰণ মানুহে নিজৰ শৰীৰ আৰু বাহ্যিক জগতৰ অস্তি ত্বৰ বিষয়ে নিশ্চিতভাৱে জানে। সেয়েহে সন্দেহবাদী তত্ত্বসমূহক সাধাৰণ বুদ্ধিৰ সত্যৰ ভিত্তিত মূল্যায়ন কৰা উচিত।

উপসংহাৰ:

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে Moore-এ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ বিশ্বাসসমূহৰ জৰিয়তে দার্শনিক সন্দেহবাদৰ বিৰুদ্ধে এক শক্তিশালী প্রত্যুত্তৰ আগবঢ়াইছে। তেওঁৰ মতে, মানুহৰ সাধাৰণ জ্ঞান আৰু অভিজ্ঞতাক অস্বীকাৰ কৰি কোনো দার্শনিক মতবাদ প্রতিষ্ঠা কৰিব নোৱাৰি।

৪। Examine Moore's arguments for the existence of the external world.
বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্বৰ সপক্ষে Moore-ৰ যুক্তিসমূহ পৰীক্ষা কৰা।

উত্তৰ:

ভূমিকা:

বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব দর্শনৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ সমস্যা। আমাৰ মনৰ বাহিৰত বাস্তৱ জগতৰ অস্তিত্ব আছেনে নাই , সেই বিষয়ে দার্শনিকসকলৰ মাজত বিভিন্ন মতভেদ দেখা যায়। G. E. Moore-এ তেওঁৰ দর্শনত বাহ্যিক জগতৰ স্বাধীন অস্তিত্ব প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে।

বাহ্যিক জগতৰ অর্থ:

বাহ্যিক জগত বুলিলে আমাৰ মন , চিন্তা আৰু অনুভূতিৰ পৰা স্বাধীনভাৱে অস্তিত্বশীল ভৌতিক জগতক বুজোৱা হয়। উদাহৰণস্বৰূপে, গছ-গছনি, ঘৰ, মানুহ, পৃথিৱী আৰু অন্যান্য ভৌতিক বস্তু।

বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্বৰ সপক্ষে Moore-ৰ যুক্তি:

১। সাধাৰণ বুদ্ধিৰ যুক্তি:

Moore-ৰ মতে, মানুহে দৈনন্দিন জীৱনত নিজৰ শৰীৰ আৰু বাহ্যিক বস্তুৰ অস্তিত্ব নিশ্চিতভাৱে জানে। এই জ্ঞানক অস্বীকাৰ কৰাৰ কোনো যুক্তিসংগত ভিত্তি নাই।

২। প্রত্যক্ষ অভিজ্ঞতাৰ যুক্তি:

আমি আমাৰ চাৰিওফালে থকা বস্তুবোৰ দেখা , স্পর্শ কৰা আৰু অনুভৱ কৰাৰ জৰিয়তে বাহ্যিক জগতৰ বিষয়ে জ্ঞান লাভ কৰোঁ। সেয়েহে বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব আমাৰ সাধাৰণ অভিজ্ঞতাৰ সৈতে গভীৰভাৱে জড়িত।

৩। আন মানুহৰ অস্তিত্ব:

Moore-ৰ মতে, আমাৰ নিজৰ শৰীৰৰ বাহিৰত আন বহুতো মানৱ শৰীৰৰ অস্তিত্ব আছে। তেওঁলোক আমাৰ পৰা পৃথক আৰু স্বাধীনভাৱে অস্তিত্বশীল।

৪। হাতৰ যুক্তি (Argument of Hands):

Moore-ৰ বিখ্যাত যুক্তি হৈছে— "Here is one hand and here is another hand." তেওঁ নিজৰ এখন হাত দেখুৱাই কয় যে ইয়াত এখন হাত আছে আৰু আনখন হাত দেখুৱাই কয় যে ইয়াত আন এখন হাত আছে। ইয়াৰ দ্বাৰা তেওঁ প্ৰমাণ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰে যে তেওঁৰ মনৰ বাহিৰত ভৌতিক বস্তুৰ অস্তিত্ব আছে।
এই যুক্তিটো তেওঁৰ ১৯৩৯ চনৰ *Proof of an External World* বক্তৃতাৰ সৈতে বিশেষভাৱে জড়িত।

সমালোচনা:

Moore-ৰ যুক্তিৰ বিৰুদ্ধে কিছুমান দার্শনিকে মত প্ৰকাশ কৰিছে যে ইন্দ্ৰিয়ৰ অভিজ্ঞতাই বাহ্যিক বস্তুৰ স্বাধীন অস্তিত্ব সম্পূৰ্ণৰূপে প্ৰমাণ কৰিব নোৱাৰে। তথাপি তেওঁৰ যুক্তিয়ে সাধাৰণ বুদ্ধিৰ ভিত্তিত বাস্তৱ জগতৰ অস্তিত্বৰ এক শক্তিশালী সমর্থন আগবঢ়াইছে।

উপসংহাৰ:

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে Moore-ৰ যুক্তিসমূহে বাহ্যিক জগতৰ বাস্তৱতা আৰু স্বাধীন অস্তিত্ব প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। তেওঁৰ এই অৱদান আধুনিক জ্ঞানতত্ত্বৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ গুৰুত্বপূৰ্ণ।

৫। Discuss the main propositions of common sense defended by Moore.
Moore-এ সমর্থন কৰা সাধাৰণ বুদ্ধিৰ প্ৰধান প্ৰস্তাৱসমূহ আলোচনা কৰা।

উত্তৰ:

ভূমিকা:

G. E. Moore-ৰ *A Defence of Common Sense* প্ৰবন্ধৰ কেন্দ্ৰীয় বিষয় হৈছে সাধাৰণ বুদ্ধি ৰ প্ৰস্তাৱসমূহ। তেওঁ বিশ্বাস কৰে যে মানুহে দৈনন্দিন জীৱনত কিছুমান মৌলিক সত্যৰ বিষয়ে নিশ্চিত জ্ঞান লাভ কৰে। এই প্ৰস্তাৱসমূহ মানুহৰ সাধাৰণ অভিজ্ঞতাৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত।

সাধাৰণ বুদ্ধিৰ প্ৰধান প্ৰস্তাৱসমূহ:

Moore-এ তেওঁৰ প্ৰবন্ধত কেইবাটাও মৌলিক প্ৰস্তাৱৰ কথা উল্লে খ কৰিছে। সেইবোৰৰ ভিতৰত উল্লেখযোগ্য কেইটামান হ'ল—

১। নিজৰ শৰীৰৰ অস্তিত্ব:

প্রতিজন ব্যক্তিৰ এটা মানৰ শৰীৰ আছে। এই শৰীৰটো তেওঁৰ নিজৰ আৰু ই পৃথিৱীৰ এটা নির্দিষ্ট স্থানত অৱস্থিত।

২। পৃথিৱীৰ অতীত অস্তিত্ব:

পৃথিৱীখন মানুহৰ জন্মৰ বহু আগৰে পৰাই অস্তিত্বশীল আছিল। অর্থাৎ পৃথিৱীৰ অস্তিত্ব কোনো ব্যক্তিৰ জন্ম বা অভিজ্ঞতাৰ ওপৰত নির্ভৰশীল নহয়।

৩। অতীতৰ মানুহৰ অস্তিত্ব:

আমাৰ জন্মৰ আগতে পৃথিৱীত আন বহুতো মানুহৰ অস্তিত্ব আছিল। তেওঁলোকৰ শৰীৰ আৰু জীৱন আমাৰ অস্তিত্বৰ পৰা পৃথক আছিল।

৪। আন মানুহৰ অস্তিত্ব:

আমাৰ নিজৰ শৰীৰৰ বাহিৰ ত আন বহুতো মানৰ শৰীৰ আছে। এই মানুহবোৰ আমাৰ মনৰ পৰা স্বাধীনভাৱে অস্তিত্বশীল।

৫। ভৌতিক বস্তুৰ অস্তিত্ব:

পৃথিৱীত অসংখ্য ভৌতিক বস্তু আছে। যেনে— গছ, ঘৰ, পাহাৰ, নদী আৰু অন্যান্য বস্তু।

৬। মন-নিৰপেক্ষ বাস্তৱতা:

এই ভৌতিক বস্তুবোৰৰ অস্তিত্ব আমাৰ চিন্তা, অনুভূতি বা কল্পনাৰ ওপৰত নির্ভৰশীল নহয়।

প্রস্তাৱসমূহৰ দার্শনিক গুৰুত্ব:

এই প্রস্তাৱসমূহৰ জৰিয়তে Moore-এ দেখুৱাব বিচাৰিছে যে মানুহৰ সাধাৰণ জ্ঞান নির্ভৰযোগ্য আৰু বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব বাস্তৱ। এইবোৰে তেওঁৰ বাস্তৱবাদী দৃষ্টিভংগীক শক্তিশালী কৰিছে।

উপসংহাৰ:

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে Moore-ৰ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ প্রস্তাৱসমূহ তেওঁৰ দর্শনৰ মূল ভিত্তি। এই প্রস্তাৱসমূহে মানুহৰ দৈনন্দিন অভিজ্ঞতা, জ্ঞান আৰু বাহ্যিক জগতৰ বাস্তৱতাক প্রতিষ্ঠা কৰাত গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছে।

৬। Critically evaluate Moore's defence of common sense.

Moore-ৰ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ সমর্থনৰ সমালোচনামূলক মূল্যায়ন কৰা।

উত্তৰ:

ভূমিকা:

G. E. Moore-ৰ *A Defence of Common Sense* আধুনিক দৰ্শনৰ এক উল্লেখযোগ্য প্ৰবন্ধ। এই প্ৰবন্ধত তেওঁ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ বিশ্বাসসমূহৰ সত্যতা প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। যদিও তেওঁৰ মতবাদৰ বহুতো ইতিবাচক দিশ আছে, তথাপি ইয়াৰ কিছুমান সীমাবদ্ধতাও পৰিলক্ষিত হয়।

Moore-ৰ মতবাদৰ ইতিবাচক দিশ:

১। সাধাৰণ অভিজ্ঞতাৰ গুৰুত্ব: Moore-এ দৈনন্দিন জীৱনৰ সাধাৰণ বিশ্বাসসমূহক দাৰ্শনিক গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিছে।

২। বাস্তৱবাদৰ সমৰ্থন: তেওঁ আমাৰ মনৰ বাহিৰত এক স্বতন্ত্ৰ বাস্তৱ জগতৰ অস্তিত্ব স্বীকাৰ কৰিছে।

৩। সন্দেহবাদৰ বিৰোধিতা: তেওঁ বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব সম্পৰ্কীয় সন্দেহবাদৰ বিৰুদ্ধে যুক্তি আগবঢ়াইছে।

৪। জ্ঞানৰ নিশ্চিততা: তেওঁৰ মতে, মানুহে নিজৰ শৰীৰ আৰু বাহ্যিক জগতৰ বিষয়ে নিশ্চিত জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰে।

Moore-ৰ মতবাদৰ সীমাবদ্ধতা:

১। সাধাৰণ বিশ্বাসৰ অনিশ্চয়তা: সাধাৰণ মানুহৰ সকলো বিশ্বাস সদায় সত্য নহ 'ব পাৰে। সেয়েহে সাধাৰণ বুদ্ধিক সম্পূৰ্ণ সত্যৰ মাপকাঠি হিচাপে গ্ৰহণ কৰাটো কঠিন।

২। প্ৰমাণৰ সমস্যা: কোনো বিশ্বাসক নিশ্চিত বুলি কোৱাটোৱেই সেই বিশ্বাসৰ সম্পূৰ্ণ দাৰ্শনিক প্ৰমাণ নহয়।

৩। সন্দেহবাদৰ সম্পূৰ্ণ সমাধানৰ অভাৱ: Moore-ৰ মতবাদে সন্দেহবাদৰ সকলো প্ৰশ্নৰ সন্তোষজনক সমাধান দিব নোৱাৰে।

৪। মতভেদৰ সমস্যা: বিভিন্ন সমাজ আৰু সংস্কৃতিত সাধাৰণ বুদ্ধিৰ ধাৰণা ভিন্ন হ'ব পাৰে।

সমালোচনামূলক মূল্যায়ন:

এই সীমাবদ্ধতাসমূহ থকা সত্ত্বেও Moore-ৰ দৰ্শনৰ গুৰুত্ব অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰি। তেওঁ দৰ্শনক বাস্তৱ জীৱনৰ অভিজ্ঞতাৰ সৈতে সংযোগ কৰিছে আৰু মানুহৰ সাধাৰণ জ্ঞানৰ মূল্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে।

উপসংহাৰ:

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে Moore-ৰ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ মতবাদ সম্পূৰ্ণ ত্ৰুটিমুক্ত নহয়। তথাপি ই আধুনিক দৰ্শনৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ অৱদান, কাৰণ ই সন্দেহবাদৰ বিৰুদ্ধে বাস্তৱ অভিজ্ঞতাক এক শক্তিশালী ভিত্তি হিচাপে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে।

৮। How does Moore challenge philosophical scepticism? Discuss with suitable examples.
Moore-এ কেনেদৰে দাৰ্শনিক সন্দেহবাদক প্ৰত্যাহ্বান জনাইছে? উপযুক্ত উদাহৰণসহ আলোচনা কৰা।

উত্তৰ:

ভূমিকা:

G. E. Moore-এ তেওঁৰ *A Defence of Common Sense* প্ৰবন্ধত দাৰ্শনিক সন্দেহবাদৰ বিৰুদ্ধে এক শক্তিশালী দৃষ্টিভংগী আগবঢ়াইছে। তেওঁৰ মতে , মানুহে দৈনন্দিন জীৱনত বহুতো বিষয় নিশ্চিতভাৱে জানে আৰু সেইবোৰৰ সত্যতা অস্বীকাৰ কৰাৰ কোনো যুক্তিসংগত ভিত্তি নাই।

সন্দেহবাদৰ অর্থ:

সন্দেহবাদ হৈছে এনে এক দার্শনিক মতবাদ, যিয়ে মানুহৰ জ্ঞানৰ নিশ্চিততা আৰু বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে সন্দেহ প্রকাশ কৰে।

Moore-ৰ সন্দেহবাদৰ বিৰুদ্ধে যুক্তি:

১। সাধাৰণ বুদ্ধিৰ ওপৰত নির্ভৰশীলতা:

Moore-ৰ মতে, মানুহে নিজৰ শৰীৰ, পৃথিৰী আৰু আ ন মানুহৰ অস্তিত্বৰ বিষয়ে নিশ্চিতভাৱে জানে। এইবোৰ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ মৌলিক সত্য।

২। হাতৰ উদাহৰণ:

Moore-ৰ বিখ্যাত যুক্তি হৈছে— "Here is one hand and here is another hand ।" তেওঁ নিজৰ দুয়োখন হাত দেখুৱাই বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্ব প্রতিষ্ঠা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল।

৩। আন মানুহৰ অস্তিত্ব:

তেওঁৰ মতে, আমাৰ বাহিৰত আন বহুতো মানুহৰ অস্তিত্ব আছে। এইটোও সাধাৰণ বুদ্ধিৰ এক নিশ্চিত বিশ্বাস।

৪। বাহ্যিক বস্তুৰ অস্তিত্ব:

গছ, ঘৰ, পাহাৰ আদি বস্তু আমাৰ মনৰ পৰা স্বাধীনভাৱে অস্তিত্বশীল। এই বস্তুবোৰৰ অস্তিত্ব কেৱল আমাৰ অনুভূতিৰ ওপৰত নির্ভৰশীল নহয়।

৫। সন্দেহবাদৰ সমালোচনা:

Moore-ৰ মতে, কোনো সন্দেহবাদী দার্শনিক যুক্তিয়ে মানুহৰ দৈনন্দিন জীৱনৰ মৌলিক সত্যসমূহক সহজে খণ্ডন কৰিব নোৱাৰে।

উপসংহাৰ:

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে Moore-এ সাধাৰণ বুদ্ধি, দৈনন্দিন অভিজ্ঞতা আৰু যুক্তিৰ সহায়ত দার্শনিক সন্দেহবাদক প্রত্যাহ্বান জনাইছে। তেওঁৰ এই দৃষ্টিভংগী আধুনিক জ্ঞানতত্ত্বৰ ক্ষেত্রত বিশেষ গুৰুত্বপূর্ণ।

১০। Assess the importance of Moore's contribution to modern analytic philosophy.
আধুনিক বিশ্লেষণাত্মক দর্শনলৈ Moore-ৰ অৱদানৰ গুৰুত্ব মূল্যায়ন কৰা।

উত্তৰ:

ভূমিকা:

G. E. Moore আধুনিক বিশ্লেষণাত্মক দর্শনৰ অন্যতম প্রতিষ্ঠাপক। বিংশ শতিকাৰ ব্রিটিছ দর্শনৰ বিকাশত তেওঁৰ অৱদান অতি গুৰুত্বপূর্ণ। তেওঁ বিশেষকৈ সাধাৰণ বুদ্ধি , বাস্তৱবাদ, জ্ঞানতত্ত্ব আৰু দার্শনিক বিশ্লেষণৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল।

আধুনিক বিশ্লেষণাত্মক দর্শনলৈ Moore-ৰ অৱদান:

১। সাধাৰণ বুদ্ধিৰ প্রতিষ্ঠা:

Moore-এ সাধাৰণ মানুহৰ দৈনন্দিন বিশ্বাস আৰু অভিজ্ঞতাক দার্শনিকভাৱে গুৰুত্ব প্রদান কৰিছে। তেওঁৰ মতে , সাধাৰণ বুদ্ধিৰ সত্যসমূহ দর্শনৰ এক মৌলিক ভিত্তি।

২। বাস্তৱবাদৰ সমর্থন:

তেওঁ আমাৰ মনৰ বাহিৰত এক স্বতন্ত্র বাস্তৱ জগতৰ অস্তিত্ব স্বীকাৰ কৰিছে। ইয়াৰ দ্বাৰা তেওঁ বাস্তৱবাদী দর্শনক শক্তিশালী কৰিছে।

৩। সন্দেহবাদৰ বিৰোধিতা:

তেওঁ মানুহৰ জ্ঞানৰ নিশ্চিততা আৰু বাহ্যিক জগতৰ অস্তিত্বৰ সপক্ষে যুক্তি আগবঢ়াইছে। ইয়াৰ ফলত জ্ঞানতত্ত্বৰ ক্ষেত্রত নতুন আলোচনাৰ সূচনা হৈছে।

৪। বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিৰ বিকাশ:

Moore-এ দার্শনিক সমস্যাসমূহৰ সমাধানৰ বাবে ভাষাৰ স্পষ্টতা , যুক্তি আৰু ধাৰণাৰ বিশ্লেষণৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছিল।

৫। নৈতিক দর্শনলৈ অৱদান:

তেওঁৰ বিখ্যাত গ্রন্থ *Principia Ethica* (১৯০৩)-এ আধুনিক নৈতিক দর্শনৰ বিকাশত বিশেষ প্রভাৱ পেলাইছে। এই গ্রন্থত তেওঁ নৈতিক ধাৰণাসমূহৰ বিশ্লেষণ কৰিছে।

৬। দর্শনৰ নতুন দৃষ্টিভংগী:

Moore-এ দর্শনক কেৱল বিমূর্ত চিন্তাৰ বিষয় হিচাপে নহয় , বৰং বাস্তৱ জীৱনৰ সমস্যাসমূহৰ যুক্তিনিষ্ঠ বিশ্লেষণ হিচাপে প্রতিষ্ঠা কৰাত সহায় কৰিছে।

উপসংহাৰ:

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে G. E. Moore-ৰ অৱদান আধুনিক বিশ্লেষ ণাত্মক দর্শনৰ ইতিহাসত অতি গুৰুত্বপূর্ণ। তেওঁৰ সাধাৰণ বুদ্ধিৰ মতবাদ, বাস্তৱবাদ আৰু বিশ্লেষণাত্মক পদ্ধতিয়ে আধুনিক দর্শনৰ বিকাশত এক নতুন দিশ প্রদান কৰিছে।

প্রশ্ন: G. E. Moore-এ তেওঁৰ 'The Refutation of Idealism' নামৰ প্রবন্ধটোৰ জৰিয়তে কেনেদৰে আদর্শবাদক খণ্ডন কৰিছে? আলোচনা কৰা।

উত্তৰ:

ভূমিকা

G. E. Moore আধুনিক ব্রিটিছ বিশ্লেষণাত্মক দর্শনৰ এজন বিশিষ্ট দার্শনিক। তেওঁৰ *The Refutation of Idealism* নামৰ প্রবন্ধটো ১৯০৩ চনত প্রকাশিত হয়। এই প্রবন্ধত তেওঁ আদর্শবাদী দর্শনৰ সমালোচনা কৰি বাস্তৱ জগতৰ স্বাধীন অস্তিত্ব প্রতি ষ্ঠা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। বিশেষকৈ তেওঁ আদর্শবাদৰ মূল নীতি 'Esse est percipi' (অস্তিত্ব মানেই প্রত্যক্ষিত হোৱা) নীতিটো খণ্ডন কৰিছে।

১। আদর্শবাদৰ মূল নীতি

আদর্শবাদ (Idealism) অনুসৰি বাস্তৱতাৰ মূল ভিত্তি হৈছে মন বা চেতনা। George Berkeley-ৰ মতে, 'Esse est percipi' অর্থাৎ অস্তিত্ব মানেই প্রত্যক্ষিত হোৱা। Moore-এ এই মতবাদৰ বিৰোধিতা কৰি কয় যে কোনো বস্তুৰ অস্তিত্ব তাৰ প্রত্যক্ষিত হোৱাৰ ওপৰত নির্ভৰশীল নহয়।

২। চেতনা আৰু চেতনাৰ বিষয়বস্তুৰ পার্থক্য

Moore-ৰ মতে, চেতনা (Consciousness) আৰু চেতনাৰ বিষয়বস্তু (Object of Consciousness) দুটা পৃথক বিষয়। উদাহৰণস্বৰূপে, আমি যেতিয়া নীলা ৰং দেখা পাওঁ , তেতিয়া নীলা ৰংটো হৈছে প্রত্যক্ষৰ বিষয়বস্তু আৰু তাক দেখা পোৱাৰ কার্যটো হৈছে চেতনা। এই দুয়োটাক একে বুলি গণ্য কৰাটো ভুল।

৩। অনুভূতি আৰু অনুভূত বস্তুৰ পার্থক্য

Moore-এ অনুভূতি (Sensation) আৰু অনুভূত বস্তুৰ (Object of Sensation) মাজত পার্থক্য দেখুৱাইছে। তেওঁৰ মতে, কোনো বস্তু অনুভৱ কৰা আৰু সেই বস্তুটো একে কথা নহয়। উদাহৰণস্বৰূপে , নীলা ৰঙৰ অনুভূতি আৰু নীলা ৰং নিজেই পৃথক। এই পার্থক্য বুজিব নোৱাৰাৰ ফলতেই আদর্শবাদীসকলে ভুল সিদ্ধান্ত গ্রহণ কৰিছে।

৪। চেতনাৰ স্বচ্ছতা (Transparency of Consciousness)

Moore-ৰ মতে, যেতিয়া আমি কোনো বস্তু প্রত্যক্ষ কৰোঁ , তেতিয়া আমাৰ মনোযোগ সেই বস্তুটোৰ ওপৰত থাকে , চেতনাৰ ওপৰত নহয়। যেনে , আমি নীলা ৰং দেখোঁ , কিন্তু চেতনাক নীলা ৰঙৰ দৰে দেখা নাপাওঁ। ইয়াৰ দ্বাৰা তেওঁ চেতনা আৰু ইয়াৰ বিষয়বস্তুৰ পৃথক অস্তিত্বৰ কথা প্রকাশ কৰিছে।

৫। আদর্শবাদৰ খণ্ডন

ওপৰৰ যুক্তিসমূহৰ ভিত্তিত Moore-এ দেখুৱাইছে যে অস্তিত্ব আৰু প্রত্যক্ষিত হোৱা একে কথা নহয়। চেতনা আৰু চেতনাৰ বিষয়বস্তু পৃথক। সেয়েহে বাহ্যিক জগতক কেৱল মন বা চেতনাৰ মাজতে সীমাব দ্ধ কৰিব নোৱাৰি। এইদৰে তেওঁ বাস্তৱবাদী দৃষ্টিভংগীক সমর্থন কৰিছে।

৬। সমালোচনা

Moore-ৰ যুক্তিৰ মূল শক্তি হৈছে চেতনা আৰু চেতনাৰ বিষয়বস্তুৰ মাজত স্পষ্ট পার্থক্য নির্ণয় কৰা। অৱশ্যে কেৱল এই পার্থক্য দেখুৱালেই বাহ্যিক জগতৰ সম্পূর্ণ স্বাধীন অস্তিত্ব প্রমাণ নহয় বুলি সমালোচকসকলে মত প্রকাশ কৰিছে।

উপসংহাৰ

সামৰণিত ক'ব পাৰি যে G. E. Moore-ৰ *The Refutation of Idealism* আধুনিক দর্শনৰ এক গুৰুত্বপূর্ণ অৱদান। তেওঁ 'Esse est percipi' নীতিৰ সমালোচনা কৰি চেতনা আৰু চেতনাৰ বিষয়বস্তুৰ পার্থক্য প্রতিষ্ঠা কৰিছে। ইয়াৰ জৰিয়তে তেওঁ আদর্শবাদক প্রত্যাহ্বান জনাই বাস্তৱবাদৰ সমর্থন কৰিছে।